

ЩЕРБІЙ Богдан Григорович

**Міграційні проблеми в Європейському Союзі:
причини виникнення та механізми вирішення/
Migration Problems in the European Union: Causes
and Mechanisms of Solution**

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МВСКм-21
Б. Г. Щербій

Науковий керівник:
к.і.н., М. І. Полич

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. І. Тулай**

АНОТАЦІЯ

Щербій Б.Г. Міграційні проблеми у Європейському союзі: причини виникнення та механізми вирішення. Магістерська робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Західноукраїнський національний університет навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин ім. Б.Д Гаврилишина, Тернопіль 2023 – 80 с. 2 рисунка, 4 таблиці, список використаних джерел з 43 найменувань, три розділи, 11 підрозділів.

Магістерська робота присвячена комплексному аналізу причин та наслідків міграційної кризи в ЄС, а також шляхів запобігання і протидії негативним явищам, пов'язаним з масовим напливом біженців та нелегальних мігрантів.

Ціль роботи – виявити ключові чинники міграційної кризи в ЄС, оцінити її вплив на соціально-економічну та політичну ситуацію в регіоні, дослідити існуючі та можливі механізми і заходи щодо запобігання неконтрольованій нелегальній міграції та гармонізації міграційних процесів.

У роботі проаналізовано причини виникнення міграційної кризи в ЄС, досліджено її масштаби, прояви та наслідки, розглянуто існуючі та потенційні шляхи розв'язання міграційних проблем в контексті загальноєвропейської політики. Сформульовано конкретні рекомендації щодо удосконалення управління міграційними процесами на рівні ЄС та його держав-членів.

Ключові слова: міграційна криза, біженці, нелегальна міграція, причини, наслідки, механізми регулювання, ЄС.

ABSTRACT

Sherbij B.G. Migration Problems in the European Union: Causes and Resolution Mechanisms. Master's thesis for Master's degree in specialty 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies". West Ukrainian National University, Educational and Scientific Institute of International Economic Relations named after B.D. Gavrylyshyn, Ternopil 2023 - 80 p. 2 figures, 4 tables, list of references of 56 items, three chapters, 11 subchapters.

The master's thesis is devoted to a comprehensive analysis of the causes and consequences of the migration crisis in the EU, as well as ways to prevent and counter the negative phenomena associated with the massive influx of refugees and illegal migrants.

The aim of the work is to identify the key factors of the migration crisis in the EU, assess its impact on the socio-economic and political situation in the region, and explore existing and potential mechanisms and measures to prevent uncontrolled illegal migration and harmonize migration processes.

The paper analyzes the causes of the migration crisis in the EU, examines its scale, manifestations and consequences, and considers existing and potential ways to solve migration problems in the context of pan-European policy. Specific recommendations are formulated for improving the management of migration processes at the EU level and in its member states.

Keywords: migration crisis, refugees, illegal migration, causes, consequences, regulation mechanisms, EU.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	8
1.1. Міграційні процеси: сутність, функції та різновиди	8
1.2. Історичні особливості міграції в Європейському союзі	13
1.3. Нормативно-правові основи регулювання міграції в ЄС	19
1.4. Наслідки міграції до країн-членів Європейського союзу	22
1.5. Соціальні та економічні виклики, пов'язані з міграцією	25
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЄС ...	31
2.1. Особливості міграційних процесів у країнах Європейського союзу 31	
2.2. Інститути регулювання міграційних процесів в ЄС	38
2.3. Механізми вирішення міграційних проблем в ЄС	43
Висновки до розділу 2	46
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЄС	48
3.1. Міграційна політика Європейського Союзу щодо України	48
3.2. Перспективи та сценарії регулювання міграційних процесів ЄС	54
3.3. Прогнози щодо обсягів і напрямків міграції до країн ЄС на найближчі 10 років	59
Висновки до розділу 3	68
ВИСНОВКИ	71

ВСТУП

Міграційна криза останніх років стала серйозним викликом для Європейського Союзу, поставивши під загрозу його цінності та принципи. Масовий наплив біженців та нелегальних мігрантів спричинив гострі суперечності між країнами-членами ЄС щодо принципів надання притулку, розподілу мігрантів та регулювання міграційних потоків.

Незважаючи на низку вжитих Євросоюзом заходів, міграційна криза досі не подолана остаточно. Її наслідки відчутні у соціальній, економічній та політичній сферах багатьох європейських країн. Тому аналіз причин виникнення цієї кризи, а також механізмів подолання її негативних наслідків залишається надзвичайно актуальним.

У роботі досліджуються передумови міграційної кризи в ЄС, аналізуються регуляторні механізми міграційної політики та пропонуються можливі шляхи вирішення міграційних проблем в межах Європейського Союзу.

Постановка проблеми. Сучасний світ стикається зі значущими викликами, серед яких міграційні процеси в Європейському Союзі виходять на передній план. Посилення міграції в ЄС породжує складні проблеми, які ставлять під загрозу соціальну, економічну і політичну стабільність регіону. Розуміння причин виникнення цих міграційних проблем та розробка ефективних механізмів їх вирішення стає обов'язковою умовою для забезпечення прогресивного розвитку Європейського Союзу.

Актуальність Незважаючи на низку заходів, вжитих ЄС для стабілізації ситуації, міграційна криза продовжує залишатися гострою проблемою, що впливає на політичну та соціально-економічну ситуацію в країнах-членах Євросоюзу. Питання інтеграції та адаптації мігрантів, запобігання проявам ксенофобії та радикалізації настроїв у суспільстві потребують нагального вирішення. З огляду на прогнозоване зростання міграційних потоків у майбутньому, обумовлене низкою чинників геополітичного та соціально-економічного характеру, питання удосконалення міграційної політики ЄС

набуває особливого значення як для самих країн Євросоюзу, так і для громадян третіх країн. Тому тема магістерського дослідження є вкрай актуальною.

Мета роботи - комплексний аналіз міграційних проблем в країнах Європейського Союзу, зокрема виявлення основних причин їх виникнення та напрямів удосконалення механізмів реагування на міграційні виклики з боку інститутів ЄС та національних урядів.

У роботі передбачається дослідити масштаби, динаміку та структуру міграційних потоків до країн ЄС; проаналізувати політичні, економічні, демографічні та інші чинники, що зумовлюють міграцію в регіон; виявити основні проблеми та ризики, пов'язані з масовою міграцією в країни ЄС; дати оцінку ефективності поточної міграційної політики ЄС та запропонувати напрями вдосконалення політики ЄС у сфері міграції з огляду на нові виклики та загрози.

Об'єктом дослідження є міграційні процеси в Європейському союзі. Це включає як економічні, соціальні та політичні аспекти міграції, так і її наслідки для країн-членів ЄС та для самого союзу в цілому.

Предметом дослідження є причини виникнення міграційних проблем у Європейському союзі та механізми їх вирішення. Це охоплює аналіз факторів, що спонукають міграцію до країн-членів ЄС, таких як економічні нерівності, конфлікти та політичні кризи. Також розглядаються різноманітні політики, інструменти та програми, які застосовуються для управління міграційними процесами в Європейському союзі.

В процесі виконання роботи будуть використані різні джерела, включаючи наукову літературу, статистичні дані, документи Європейського союзу та інші відповідні джерела інформації.

Результати цього дослідження можуть стати основою для подальшого вдосконалення міграційної політики в Європейському союзі та сприяти розробці ефективних механізмів вирішення міграційних проблем.

Для досягнення мети, ставимо перед собою такі **завдання**:

1. Визначення причин міграційних проблем у Європейському союзі:

2. Дослідження наслідків міграційних проблем у Європейському союзі:
3. Вивчення механізмів вирішення міграційних проблем у Європейському союзі:

Методи дослідження. Під час написання даної магістерської роботи, було використано порівняльно-економічний, історичний та політологічний методи синтезу. Також було опрацьовано матеріали, що демонструють тенденцію розвитку міграції та її впливу на різні фактори.

Наукова новизна полягає у глибшому аналізі та розумінні причин, що спричиняють міграцію в Європейському союзі, виявленні наслідків для країн-членів та розробці ефективних механізмів вирішення міграційних проблем.

Практичне значення полягає в розгляді ефективних засобів механізмів вирішення проблеми, а також прогнозуванні економічних, соціальних, а також політичних факторів. Дослідження може бути використане у навчальному процесі, а також при розробці вдосконалення механізмів вирішення міграційних проблем

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Міграційні процеси: сутність, функції та різновиди

Міграція населення є складним глобальним явищем, що набуває все більшого значення в сучасному взаємопов'язаному світі. Зростання масштабів міграційних потоків зумовлене низкою чинників - різницею в рівнях життя та можливостях працевлаштування між країнами і регіонами, політичною та економічною нестабільністю в окремих державах, екологічними проблемами, військовими конфліктами тощо.

Метою даної роботи є дослідження сутності та особливостей сучасних міграційних процесів у світі, аналіз їх причин і наслідків, а також шляхів регулювання з боку окремих країн і міжнародних організацій. У роботі розглянуто основні види і форми міграції населення, найбільші світові міграційні потоки, позитивний та негативний вплив міграції на країни походження і прийому мігрантів. Окрему увагу приділено питанням вироблення ефективної міграційної політики держав та регулюванню міграційних процесів на міжнародному рівні.

Міграція населення - це процес переміщення людей через кордони певних територій, пов'язаний із зміною постійного місця проживання на тривалий час або назавжди. Міграційні процеси зумовлені багатьма чинниками - економічними, соціальними, політичними, екологічними. Основними причинами, що спонукають людей до міграції, є прагнення поліпшити матеріальне становище, уникнути безробіття, нестабільності, конфліктів, екологічних загроз тощо.

Сучасні міграційні процеси набувають глобального характеру і мають великий вплив на розвиток як окремих країн, так і цілих регіонів. Міграція призводить до зміни демографічної ситуації, перерозподілу трудового потенціалу, трансферту фінансових ресурсів між країнами. Вона також

викликає певні соціальні та політичні наслідки, пов'язані із взаємодією різних культур і ціннісних систем мігрантів та місцевого населення країн

Існують різні види міграції за територіальними масштабами - внутрішня (всередині країни), міждержавна (між сусідніми країнами), міжконтинентальна.

Також міграцію класифікують залежно від напрямків переміщення - еміграція (виїзд з країни), імміграція (в'їзд до країни), рееміграція (повернення емігрантів на батьківщину).

За тривалістю виділяють постійну міграцію (назавжди або на тривалий час), тимчасову (сезонну), маятникову (щоденні поїздки на роботу).

За причинами розрізняють економічну, політичну, військову, екологічну, освітню та інші види міграції. Найпоширенішими є економічна міграція, пов'язана з пошуком роботи, кращих умов праці і життя, та вимушена - через конфлікти, переслідування, екологічні загрози.

Основні міграційні потоки спрямовані з країн, що розвиваються, до економічно розвинених держав Західної Європи, Північної Америки, на Близький Схід.

Управління міграційними процесами є важливим завданням країн і міжнародних організацій. Держави намагаються контролювати міграційні потоки за допомогою імміграційного законодавства, квот, візових режимів тощо. Разом з тим існують міжнародні конвенції про права трудових мігрантів та біженців.

Наслідки міграції можуть бути як позитивними для країн (поповнення робочої сили, приплив інвестицій), так і негативними (соціальна напруженість). Тому країни намагаються виробити ефективну міграційну політику задля максимізації позитивного впливу міграційних процесів на розвиток суспільства.

Міграція залишатиметься важливим глобальним явищем і надалі, особливо на тлі зростання розриву між багатими та бідними країнами, а також через демографічні, економічні і політичні чинники в окремих регіонах світу. Тому міграційна проблематика потребуватиме значної уваги з боку міжнародної спільноти.

Міграція виконує низку важливих функцій і чинить значний вплив на різні сфери суспільного життя. Зокрема, виділяють такі основні функції міграції:

- Демографічна – міграція змінює чисельність, статеву-вікову структуру, шлюбно-сімейний склад населення, його народжуваність і смертність як у країнах вибуття мігрантів, так і в країнах їх прибуття. За рахунок міграції відбувається перерозподіл населення між державами та окремими регіонами.
- Економічна – міграція забезпечує переміщення трудових ресурсів і задоволення попиту на робочу силу; сприяє трансферу кваліфікованих кадрів; є одним із джерел валютних надходжень у вигляді грошових переказів мігрантів на батьківщину.
- Соціальна – міграція змінює соціальну структуру та моделі поведінки населення країн; призводить до формування мігрантських громад і діаспор; посилює соціальну напруженість та конфліктність у місцях концентрації іммігрантів.
- Політична – масова міграція впливає на етнонаціональний склад населення; чинить тиск на політичну систему, змінює електоральні уподобання, посилює радикальні політичні сили.

Окремо слід наголосити на екологічній функції міграції. Міграційні процеси можуть бути як причиною, так і наслідком екологічних проблем. Екологічна міграція є засобом адаптації людей до змін довкілля та може зменшувати демографічне навантаження на екологічно несприятливі території.

За масштабами територіального переміщення розрізняють зовнішню (міждержавну або міжконтинентальну) та внутрішню міграцію. Найбільшої уваги з боку науковців і політиків потребує саме міжнародна міграція населення, яка зачіпає інтереси різних країн і народів та викликає широке коло економічних, соціальних і гуманітарних проблем. За напрямком потоків зовнішню міграцію поділяють на еміграцію (виїзд з країни) та імміграцію (в'їзд до країни). Відповідно, емігрантами називають громадян, які виїхали на

постійне місце проживання за межі своєї країни, а іммігрантами – іноземці, які переселилися в іншу державу.

Міграцію також класифікують за низкою інших ознак:

- за причинами (економічна, політична, сімейна, екологічна, а також добровільна та примусова (вимушена) міграція);
- за періодом перебування мігрантів на новому місці (постійна або довгострокова, тимчасова (сезонна, маятникова) міграція);
- за соціально-демографічним складом (трудова, сімейна, освітня, етнічна міграція тощо);
- за легальністю (легальна, нелегальна (незаконна)).

Найбільш масштабні сучасні міграційні потоки спрямовані з країн, що розвиваються, до високорозвинених держав Західної Європи, Північної Америки, на Близький Схід, а також між колишніми республіками СРСР. Загалом спостерігається значна міграційна активність між сусідніми країнами або в межах одного регіону. Пріоритетними центрами тяжіння мігрантів є США, Німеччина, Саудівська Аравія, Канада, Франція, ОАЕ.

Україна є одночасно країною еміграції, імміграції і транзиту. Основними центрами тяжіння українських трудових емігрантів є Росія, Польща, Чехія, Італія, Іспанія, Португалія, країни Прибалтики. З України відбуваються масштабні потоки «мозкової еміграції» кваліфікованих фахівців (насамперед у галузях ІТ, медицини, освіти і науки). В останні роки посилилася трудова міграція громадян України до Німеччини та країн Східної Європи, зростає потік українських заробітчан до Ізраїлю.

Міграція має як позитивні, так і негативні наслідки для країн вибуття та прибуття мігрантів.

До позитивних ефектів міграції для країн-донорів робочої сили належать:

- зменшення навантаження на внутрішній ринок праці, демографічне та соціальне розвантаження;

- надходження валютних коштів у формі грошових переказів мігрантів, іноземних інвестицій;
- притік нових знань, досвіду, технологій через освітню та академічну міграцію;
- повернення частини кваліфікованих емігрантів зі здобутим за кордоном професійним і соціокультурним капіталом.

Разом з тим, негативними наслідками еміграції для країни відправлення можуть бути такі:

- «відплив умів», втрата цінних трудових і інтелектуальних ресурсів;
- посилення міграційного відтоку кваліфікованих кадрів та молоді (так званий «синдром еміграційної заразності»);
- демографічне старіння нації через виїзд переважно молоді та людей активного віку;
- втрата генетичного потенціалу нації внаслідок еміграції найбільш дієздатних і підприємливих громадян;
- отримання сумнівної репутації на міжнародній арені як країни-експортера дешевої робочої сили.

Для країн прибуття міграція також має як плюси, так і мінуси. Позитивні ефекти полягають у задоволенні попиту на робочу силу на вторинних сегментах ринку праці, зменшенні дефіциту кваліфікованих кадрів у ряді галузей економіки, пом'якшенні демографічної ситуації і наслідків старіння населення, отриманні валютних надходжень від мігрантів.

Разом з тим, приплив іноземних мігрантів несе також певні ризики для країн імміграції, а саме: посилення конкуренції на внутрішньому ринку праці, зростання безробіття серед місцевого населення; навантаження на систему соціального забезпечення та державний бюджет внаслідок необхідності інтеграції і соціальної підтримки малозабезпечених прибульців; зростання соціальної напруженості та прояви ксенофобії щодо певних груп іммігрантів.

1.2. Історичні особливості міграції в Європейському союзі

Міграційні процеси на території сучасної Європи мають глибоке історичне коріння. Переселення племен та народів було характерним для цього регіону протягом усієї його історії – від часів античності до середньовіччя та нової доби. Розвиток торгівлі, ремісництва, міське будівництво сприяли активній внутрішній міграції в Європі. Епоха Великих географічних відкриттів дала могутній поштовх міжконтинентальним масовим міграціям – як добровільним (пошук кращої долі, прагнення релігійної свободи), так і примусовим (работоргівля, депортації).

Новий етап європейських міграцій розпочався у XIX ст. під впливом промислової революції, яка спричинила масовий відплив селян до міст. Водночас, катастрофічні умови життя, голод та безземелля змушували мільйони європейців шукати кращої долі за океаном. У другій половині XIX - на початку XX ст. відбувалася найбільша в історії хвиля еміграції з Європи (переважно Східної та Південної) до країн Нового Світу, насамперед США, Канади, Бразилії, Аргентини. Понад 50 млн осіб залишили Старий Світ у пошуках гіднішого життя на американському континенті.

Перша світова війна істотно уповільнила європейські міграційні потоки. Проте вже у міжвоєнний період посилилися політично мотивовані міграції – тисячі біженців залишали Німеччину, Італію, СРСР, врятовуючи своє життя від тоталітарних режимів. Події Другої світової війни породили нову хвилю вимушеної міграції, пов'язану з Голокостом, фашистським терором, цілеспрямованим винищенням і виселенням етнічних груп.

Післявоєнний період став часом масштабних переміщень населення між європейськими країнами та колоніями у зв'язку з процесом деколонізації. Паралельно з цим відбувалася трудова міграція з бідних регіонів (Південна Європа, Ірландія) до економічно розвинених центрів – насамперед Великої Британії, Німеччини, Франції, а також до країн Скандинавії. Водночас тривала міграція спеціалістів та науковців (так звана «витоки мізків») з країн

Центрально-Східної Європи, що перебували за «залізною завісою», до Західної Європи та Північної Америки.

Важливим кроком у лібералізації міграційних процесів стало створення у 1957 р. Європейського Економічного Співтовариства на базі Римського договору. Ця інтеграційна співпраця шести держав Західної Європи передбачала поступову ліквідацію обмежень на рух робочої сили між країнами-учасницями. У 1968 році було остаточно скасовано бар'єри у вільному пересуванні працівників в межах ЄЕС. Це стимулювало інтенсивні трудові міграції здебільшого з Півдня на Північ Європи, переважно до Німеччини, яка потребувала додаткових трудових ресурсів для господарського піднесення.

Важливою віхою стало підписання у 1985 році Шенгенської угоди між країнами Бенілюксу, ФРН та Францією, яка передбачала поетапну відміну прикордонного контролю. Набрання чинності Шенгенським домовленостям у 1995 р. започаткувало формування спільного візового простору та зони вільного пересування осіб на території держав-учасниць. Шенгенська зона невпинно розширювалася разом із вступом нових членів до Євросоюзу і наразі охоплює 22 країни Європи.

Крах комуністичних режимів у Центрально-Східній Європі наприкінці 1980-х років спричинив лібералізацію міграційних потоків між Західною та Східною Європою. Масове безробіття та економічні негаразди штовхали сотні тисяч мешканців колишнього соціалістичного табору до пошуків кращої долі в економічно розвинутих країнах Європи.

Розпад Югославії та військові конфлікти на Балканах у 1990-х роках зумовили гуманітарну катастрофу та нову хвилю масового вимушеного переселення в межах Європи. За різними оцінками до 4 млн осіб були змушені тікати з місць бойових дій та етнічних чисток в інші країни. Апогею досягла криза біженців під час воєн у Косово у 1999 р.

Розширення Європейського Союзу у 2004 та 2007 роках на Схід обумовило нову хвилю трудової міграції з країн Центрально-Східної Європи до Західних держав. Найбільше трудових мігрантів із нових країн-членів ЄС

прийняли Ірландія, Іспанія, Італія. Проте окремі країни Західної Європи (зокрема Німеччина, Австрія, Нідерланди) встановили тимчасові обмеження на доступ робочої сили зі Східної Європи до своїх ринків праці.

Водночас посилилися потоки «нової хвилі еміграції» кваліфікованих фахівців та науковців до високорозвинутих країн ЄС, здебільшого з Польщі, Румунії, Болгарії, країн Балтії. Ці міграції кадрів високої кваліфікації отримали назву «відплив мізків» з нових країн-членів Євросоюзу. Хоча частина цих мігрантів з часом повертається додому, складаючи категорію «циркулюючих мізків».

Світова фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. й подальша рецесія спричинили звуження можливостей працевлаштування мігрантів з-за меж ЄС та скорочення обсягів трудової міграції в цілому. Проте з початком відновлення європейської економіки міграційні потоки знову почали зростати і досягли докризового рівня.

Кардинальні демографічні зміни в африканських країнах, нестабільність та конфлікти в регіоні Близького Сходу спричинили нову міграційну кризу для Євросоюзу. З 2014 року розпочалася потужна хвиля міграції в Європу вимушених переселенців та біженців з країн Африки, Близького Сходу, Південної Азії, яка досягла свого піку у 2015 р. За два роки до Німеччини, Швеції, Італії, Угорщини прибуло понад 2 млн мігрантів, що спричинило колапс міграційних систем та поставило під загрозу політичну стабільність ЄС. Незважаючи на вжиті заходи, ситуація з масовим напливом мігрантів та біженців до кордонів Європи продовжує загострюватися із зростанням нестабільності на Близькому Сході та в Африці.

1. Міграційна криза 2015 року

У 2015 році ЄС пережив найбільшу з часів Другої світової війни хвилю масової міграції. За рік до Європи прибуло понад 1 млн мігрантів та біженців з Близького Сходу, Африки, Афганістану та Південної Азії. Основні шляхи їх проникнення пролягали через Середземне море до Греції та Італії з подальшим рухом на північ до Німеччини та країн Скандинавії. Міграційна криза призвела

до різкого зростання популізму та антиіммігрантських настроїв у багатьох країнах ЄС, розколу між країнами щодо політики розподілу мігрантів.

2. Спроби реформування міграційної політики

У 2016-2018 роках були здійснені спроби реформувати міграційну політику ЄС - посилити охорону зовнішніх кордонів, створити єдину систему розподілу шукачів притулку між країнами-членами. Проте ці ініціативи Єврокомісії наштовхнулись на жорсткий опір країн Вишеградської групи, які категорично не приймали обов'язкових міграційних квот. Тому спільної позиції щодо реформ досягти не вдалося.

3. Згасання міграційної кризи

У 2018-2019 роках кількість нових мігрантів в ЄС суттєво скоротилася завдяки вжитим заходам по укріпленню зовнішніх кордонів, угодам ЄС з Туреччиною та країнами Північної Африки задля стримування потоків. Проте міграційне питання залишалося однією з головних тем політичних дебатів у ЄС.

Ситуація з міграцією напередодні та після російського вторгнення в Україну

З початком повномасштабної війни Росії проти України з лютого 2022 року розпочалася нова масштабна хвиля вимушеної міграції в Європу. За даними ООН, на початок 2023 року понад 8 млн громадян України стали біженцями або переміщеними особами. Близько 5 млн українців емігрували до країн ЄС, переважно до Польщі, Німеччини, Чехії, Румунії, Італії. Ця нова міграційна хвиля стала серйозним викликом для країн ЄС.

Сучасна міграційна криза поставила під сумнів ефективність діючої системи управління міграцією в Європейському Союзі та загострила суперечності між країнами-членами щодо підходів до її вирішення. У відповідь Єврокомісія розробила нові ініціативи з реформування міграційної політики ЄС: посилення охорони зовнішніх кордонів, створення єдиної системи притулку, спільного розподілу біженців між країнами-членами, розширення співпраці з країнами походження та транзиту мігрантів. Проте ці пропозиції не

знайшли підтримки у ряді країн Центрально-Східної Європи (Угорщина, Польща, Чехія), які категорично виступили проти обов'язкових квот біженців. Тому наразі ситуація у сфері міграційної політики ЄС залишається заплутаною і суперечливою.

Загалом міграційні процеси були невід'ємною складовою європейської історії впродовж багатьох століть. Вони відігравали важливу роль у формуванні демографічної ситуації, розвитку економіки та соціокультурних змін на європейському континенті. Розширення та поглиблення інтеграції в межах Євросоюзу зумовили суттєву лібералізацію та інтенсифікацію внутрішніх міграцій. Водночас глобальні виклики, пов'язані з нестабільністю в сусідніх регіонах, спричинили гостру міграційну кризу для ЄС, подолання якої стало одним з ключових питань сьогодення як для окремих країн, так і для всього інтеграційного об'єднання.

Основні причини виникнення міграційних проблем в ЄС

Таблиця 1.1

Причина	Приклади
Політична нестабільність та конфлікти в сусідніх регіонах	Війни в Сирії, Лівії, Іраку; авторитарні режими в країнах Африки та Близького Сходу
Економічні та гуманітарні кризи	Голод, злидні, наслідки змін клімату в країнах Африки, "арабська весна" 2010-12pp
Привабливі соціально-економічні умови в країнах ЄС	Можливості працевлаштування, вищі зарплати, соціальний захист

Причина	Приклади
Демографічна криза в країнах ЄС	Старіння населення, нестача трудових ресурсів

1.3. Нормативно-правові основи регулювання міграції в ЄС

Нормативно-правова база регулювання міграційних процесів в Європейському Союзі бере свій початок з положень Римського договору 1957 року, яким було створено Європейське Економічне Співтовариство. Згодом ці правові засади розвивалися та конкретизувалися в наступних нормативних актах і договорах ЄС.

Зокрема, важливе значення у сфері регулювання пересування осіб мало прийняття в 1968 році регламенту Ради ЄЕС №1612/68 про свободу пересування працівників у межах Співтовариства. Цей документ закріплював принцип вільного переміщення робочої сили як одну із засад єдиного внутрішнього ринку держав-членів. У наступному Регламенті № 1251/70 1970 року було закладено правові основи реалізації вказаного принципу щодо робітників-мігрантів з інших країн Співтовариства та членів їхніх родин.

Маастрихтський договір 1992 року об'єднав питання імміграції та надання притулку в рамках єдиної міжурядової структури третього стовпа ЄС. Амстердамський договір 1997 року переніс ці питання до компетенції Співтовариства, тим самим інтегрувавши їх в правовий механізм ЄС. Разом з тим, окремі аспекти імміграційної політики залишились у віданні національних урядів.

Важливим кроком на шляху створення спільної міграційної політики стало прийняття Тамперської програми 1999 року та розробка Гаазької програми у 2004 році. У низці подальших директив та регламентів ЄС були визначені умови в'їзду та перебування громадян третіх країн, процедури отримання притулку, здійснена гармонізація національних норм у цій сфері.

Серед новітніх законодавчих ініціатив ЄС у сфері міграції слід відзначити прийняття низки документів, спрямованих на реформування міграційної політики та подолання кризи з біженцями у 2015-2016 роках.

Зокрема, у 2016 році були схвалені регламенти про створення Європейської прикордонної та берегової охорони з метою посилення захисту зовнішніх кордонів ЄС. Також Єврокомісією були запропоновані зміни до

Дублінського регламенту щодо процедур надання притулку. Проте ця пропозиція наštовхнулася на спротив низки країн Центральної та Східної Європи, які відмовляються приймати мігрантів згідно з обов'язковими квотами.

Крім того, останніми роками було прийнято низку документів, спрямованих на протидію нелегальній міграції, посилення боротьби з контрабандистами людей та торгівлею людьми, покращення обміну даними між країнами-членами щодо мігрантів.

У 2016 році було прийнято нову редакцію Директиви про «блакитну карту ЄС», яка визначає умови в'їзду та перебування громадян третіх країн для працевлаштування на висококваліфікованій роботі. Це сприятиме залученню кваліфікованих фахівців з-за меж ЄС та вирішенню дефіциту робочої сили у деяких галузях.

У 2018 році набули чинності Регламенти про створення єдиної процедури надання міжнародного захисту в країнах ЄС та про Агенцію ЄС з питань надання притулку. Вони були спрямовані на гармонізацію національних систем надання притулку.

Водночас продовжувався спротив з боку держав Вишеградської групи стосовно запропонованої Єврокомісією реформи Дублінської системи та механізму обов'язкового розподілу біженців за квотами між усіма країнами ЄС. Це гальмувало прогрес у створенні єдиної європейської системи надання притулку.

У 2020 році був прийнятий новий Пакт про міграцію та притулок, який заклав основи оновленої довгострокової політики ЄС у сфері міграції. Проте узгодити всі спірні моменти між країнами-членами досі не вдається.

Загалом протягом 2016-2023 років тривала напружена дискусія та пошук компромісів між країнами ЄС щодо реформування спільної міграційної політики та вироблення ефективної відповіді на поточні виклики у цій сфері з урахуванням інтересів усіх сторін.

Таким чином, ЄС продовжує вдосконалювати нормативно-правову базу регулювання міграційних процесів з метою вирішення нагальних проблем у цій

сфері та узгодження єдиних підходів між усіма державами-членами щодо міграційної політики. Проте цей процес ускладнюється гострими суперечностями в позиціях країн ЄС стосовно квот біженців, посилених заходів безпеки тощо.

Отже, нормативно-правова база регулювання міграції в ЄС перебуває у процесі постійного розвитку та оновлення під впливом новітніх викликів у міжнародній міграції та потреб узгодження позицій між державами-членами щодо відповідних політик.

1.4. Наслідки міграції до країн-членів Європейського союзу

міграційна криза, яка розгорнулася в Європі з 2014 року, стала безпрецедентним викликом для Європейського Союзу. Масовий наплив біженців та економічних мігрантів до країн Євросоюзу, передусім Німеччини, Франції, Італії, створює надзвичайне соціальне, економічне та політичне навантаження. Водночас, міграція має як певні позитивні наслідки для європейських країн, так і численні негативні ефекти.

Позитивним є те, що завдяки прибульцям країни ЄС отримують додаткові трудові ресурси, насамперед для низькокваліфікованих та низькооплачуваних секторів економіки – будівництва, комунального господарства, сільського господарства, догляду за літніми чи хворими людьми тощо. Ці галузі потребують все більше працівників на тлі старіння місцевого населення Європи. Без мігрантів неможливо було б підтримувати функціонування цих важливих секторів економіки.

Окрім задоволення потреб у робочій силі, міграція також стимулює загальне економічне зростання в країнах ЄС через споживчі витрати самих мігрантів, а також завдяки грошовим трансфертам на батьківщину, які частково повертаються до європейських країн у вигляді попиту на їхні товари та послуги з боку країн походження мігрантів.

До позитивних наслідків міграції також відносять деяке пом'якшення проблем депопуляції та демографічного старіння у приймаючих країнах. Адже мігранти – це переважно молоді люди у віці 18-35 років. Вони частково компенсують від'ємний приріст населення, характерний для більшості держав ЄС. Завдяки мігрантам покращуються показники співвідношення працюючого населення та пенсіонерів, що зменшує тиск на національні системи соціального забезпечення.

Проте, міграційна криза несе і численні загрози та негативні наслідки для країн ЄС. Перш за все, посилюється конкуренція за робочі місця між місцевим населенням та мігрантами, що створює ґрунт для соціальної

напруженості. Різко зростає навантаження на ринок житла, соціальну інфраструктуру.

Надмірний приплив іммігрантів також призводить до збільшення бюджетних витрат на їх утримання та облаштування. Дедалі важчим тягарем для європейських платників податків стає фінансування соціальної допомоги практично неконтрольованій кількості прибульців. А отже, зростає соціальна напруженість у суспільстві.

Ще однією суттєвою проблемою є ускладнення соціокультурної інтеграції величезної маси вихідців з країн Азії та Африки, чії релігійно-культурні цінності істотно різняться від європейських. Збільшення частки мусульман у структурі населення ЄС також породжує страхи з приводу загрози тероризму та радикалізації іммігрантських громад. Гучні випадки сексуального насильства з боку біженців посилили антиіммігрантські настрої у Європі.

Ряд європейських політиків прямо вказують, що масовий наплив вихідців з іншої культурно-релігійної цивілізації несе загрозу поступовому руйнуванню традиційного способу життя і системи цінностей в європейських суспільствах.

Наслідком міграційної кризи стало також поглиблення політичних суперечностей між окремими країнами-членами ЄС з питань механізмів розподілу мігрантів та обсягів їх прийому. Канцлер ФРН Ангела Меркель, ініціюючи політику «відкритих дверей», наразилася на різку критику з боку лідерів держав Вишеградської групи (Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина), які відмовляються приймати у себе значну кількість біженців з Близького Сходу та Африки. Це ускладнило вироблення спільної міграційної політики на рівні ЄС та поставило під загрозу єдність європейської інтеграції.

Отже, масова імміграція останніх років несе для Європейського Союзу низку серйозних викликів економічного, соціального, культурного та політичного характеру. Подолання цих викликів вимагає злагоджених зусиль як окремих держав-членів, так і європейських інституцій задля вироблення

спільної всеохоплюючої стратегії управління міграцією та інтеграції іммігрантів в європейське суспільство.

1.5. Соціальні та економічні виклики, пов'язані з міграцією

Масові міграційні процеси останніх років створюють значні соціальні та економічні виклики як для країн походження мігрантів, так і для країн їх прибуття.

Економічні виклики для країн-донорів мігрантів пов'язані насамперед з відтоком кваліфікованої робочої сили та інтелектуального потенціалу (так званим «відпливом мізків»). Це негативно позначається на економічному зростанні та конкурентоспроможності цих країн.

Для країн прибуття мігранти створюють додаткове навантаження на ринок праці, системи освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення. Зростають витрати на облаштування та інтеграцію мігрантів. Водночас мігранти заповнюють дефіцит робочої сили у певних секторах економіки.

Серед соціальних викликів - зростання безробіття та соціальної напруженості серед місцевого населення через конкуренцію з мігрантами за робочі місця та соціальні блага.

Також спостерігається труднощі інтеграції мігрантів до нового соціокультурного середовища через мовні та культурні бар'єри, прояви ксенофобії серед частини населення країн прибуття тощо. Це ускладнює соціальну згуртованість та породжує конфлікти у суспільстві.

Для подолання економічних викликів, пов'язаних з міграцією, країнам-донорам доцільно розробляти програми з реінтеграції поверненців та використання їх кваліфікації, здобутої за кордоном. Також важливими є заходи з утримання кваліфікованих кадрів (підвищення зарплат, створення привабливих умов праці тощо).

Державам, що приймають значні потоки мігрантів, необхідно розвивати мовне та професійне навчання мігрантів з метою їх швидшої інтеграції у ринок праці. Важливо забезпечити ефективний розподіл фінансового навантаження, пов'язаного з прийомом та облаштуванням мігрантів між державним і місцевими бюджетами та фондами ЄС.

Для подолання соціальної напруженості та ксенофобії у суспільстві необхідно запроваджувати освітні кампанії та заходи міжкультурного діалогу між місцевими мешканцями та громадами мігрантів. Це сприятиме кращому взаєморозумінню та інтеграції прибульців в соціокультурне середовище країн перебування.

Ще одним важливим напрямком подолання викликів міграції є налагодження тісної міжнародної співпраці та координації зусиль як на рівні двосторонніх угод між країнами-донорами та реципієнтами мігрантів, так і в рамках багатосторонніх майданчиків.

Зокрема, перспективною є співпраця у сфері спільних програм циркулярної міграції, за яких трудові мігранти отримують можливість певний період працювати за кордоном, а після повернення на батьківщину використовувати набутий досвід і заощадження.

Важливу роль у глобальному регулюванні міграції відіграють такі міжнародні організації як МОМ, МОП, УВКБ ООН. Спільними зусиллями вони можуть сприяти запобіганню нелегальній міграції, боротьбі з торгівлею людьми, захисту прав трудових мігрантів, вирішенню гуманітарних аспектів міграційної кризи.

Ще одним перспективним напрямком є посилення ролі інституцій Європейського Союзу у виробленні спільної міграційної політики та регулюванні міграційних потоків.

Адже більшість сучасних мігрантів прямують саме до країн ЄС. Водночас європейські держави демонструють різні, часто протилежні, підходи до вирішення міграційної кризи. Це ускладнює знаходження узгоджених рішень.

Посилення співпраці та координації міграційної політики на рівні ЄС дозволило б ефективніше захищати зовнішні кордони, запобігати нелегальній міграції, розробляти спільні правила розподілу біженців та трудових мігрантів між країнами-членами.

Це також сприяло б вирівнюванню фінансового навантаження на національні бюджети та фонди ЄС задля розміщення, утримання, інтеграції іммігрантів.

Отже, посилення наднаціонального виміру регулювання міграції створило б кращі можливості для захисту як інтересів ЄС загалом, так і окремих його держав-членів. Це дозволило б ефективніше реагувати на спільні виклики масової імміграції в інтересах усієї європейської спільноти.

Висновки до розділу 1

асові міграційні процеси останніх років справили значний мультиплікаційний вплив на економічну, соціальну, політичну та культурну сфери країн Європейського Союзу.

Попри певні позитивні ефекти у вигляді додаткових трудових ресурсів та стимулювання внутрішнього попиту, інтенсифікація імміграційних потоків несе численні виклики для стабільності та безпеки європейських суспільств. Зокрема, загострюються проблеми соціальної напруженості, радикалізації, терористичної загрози, фінансово-економічного навантаження на національні системи соціального захисту.

Особливу стурбованість викликає складність інтеграції величезної кількості вихідців з іншого культурно-цивілізаційного середовища, що загрожує руйнуванням традиційних європейських цінностей та способу життя. Міграційна криза також загостила внутрішні суперечності між окремими країнами-членами ЄС стосовно шляхів її подолання.

Таким чином, вироблення ефективних спільних підходів до регулювання міграційних процесів стає ключовим викликом для майбутнього як європейської інтеграції, так і стабільного поступу всього європейського континенту. Це потребує як на національному рівні країн ЄС, так і на наднаціональному рівні спільних інституцій ЄС.

Отже, на тлі зростаючої міграційної кризи, країнам Європейського Союзу необхідно зосередитися на таких напрямках вироблення і реалізації ефективної міграційної політики:

1. Зміцнення прикордонного контролю та боротьба з нелегальною міграцією. При цьому важливо дотримуватися міжнародних норм і стандартів у сфері надання притулку та прав людини.
2. Забезпечення швидкої і успішної інтеграції легальних мігрантів. Це вимагає заходів з їхньої мовної та професійної підготовки, соціального захисту, доступу до ринку праці та освітніх послуг.

3. Налагодження ефективного розподілу фінансового тягаря, пов'язаного з розміщенням і утриманням мігрантів, між бюджетами ЄС, окремих країн та муніципалітетів.

4. Посилення координації та спільних дій у сфері міграційної політики на рівні інституцій ЄС. Подолання розбіжностей між позиціями окремих держав-членів ЄС щодо вирішення цього питання.

5. Активізація співпраці з країнами Африки та Близького Сходу для усунення глибинних причин міграційних потоків (зубожіння, голод, військові конфлікти, порушення прав людини тощо). Це зменшить масштаби вимушеної міграції у майбутньому.

Причини міграції до ЄС

Таблиця 1.2

Причини	Значущі фактори
Економічні фактори	Розбудова економіки, брак робочої сили, економічні нерівності
Політичні конфлікти	Військові дії, політична нестабільність, репресії
Соціальні та культурні фактори	Культурна різноманітність, соціальні конфлікти, етнічні напруження
Кліматичні та екологічні аспекти	Зміни клімату, екологічні катастрофи, природні лиха
Конфлікти та переслідування	Військові конфлікти, політичне переслідування, релігійне чи етнічне пригнічення
Економічні нерівності та бідність	Бідність, відсутність можливостей

	для заробітку, економічні кризи
Пошук кращого життя та можливостей	Здобуття кращих умов життя, освіти, медичного обслуговування
Сприятливі міграційні політики	Привабливі програми для іммігрантів, спрощений доступ до ринку праці
Етнічні та культурні зв'язки	Переселення за сімейними та етнічними зв'язками
Громадянські права та свободи	Доступ до свободи вираження, захист прав людини, релігійна свобода

Крім реалізації ефективної міграційної політики на національному та наднаціональному рівнях, країнам Євросоюзу вкрай необхідно налагодити тісну міжнародну координацію та співпрацю для вирішення глобальної міграційної проблематики.

Зокрема, потрібно посилити взаємодію з ключовими міжнародними організаціями, такими як УВКБ ООН, МОМ, МОП, які опікуються питаннями біженців, прав трудових мігрантів, протидії работоргівлі та торгівлі людьми.

Доцільно ініціювати глобальні міжнародні форуми та конференції під егідою ООН щодо узгодження зусиль у вирішенні міграційної проблематики у світі.

Активна участь країн ЄС у таких ініціативах на широких міжнародних майданчиках дозволить сформувати глобальну всеохоплюючу стратегію реагування на багатогранні виклики сучасних міграційних процесів. Адже ця проблематика має виражений транскордонний характер і потребує об'єднання зусиль усієї світової спільноти.

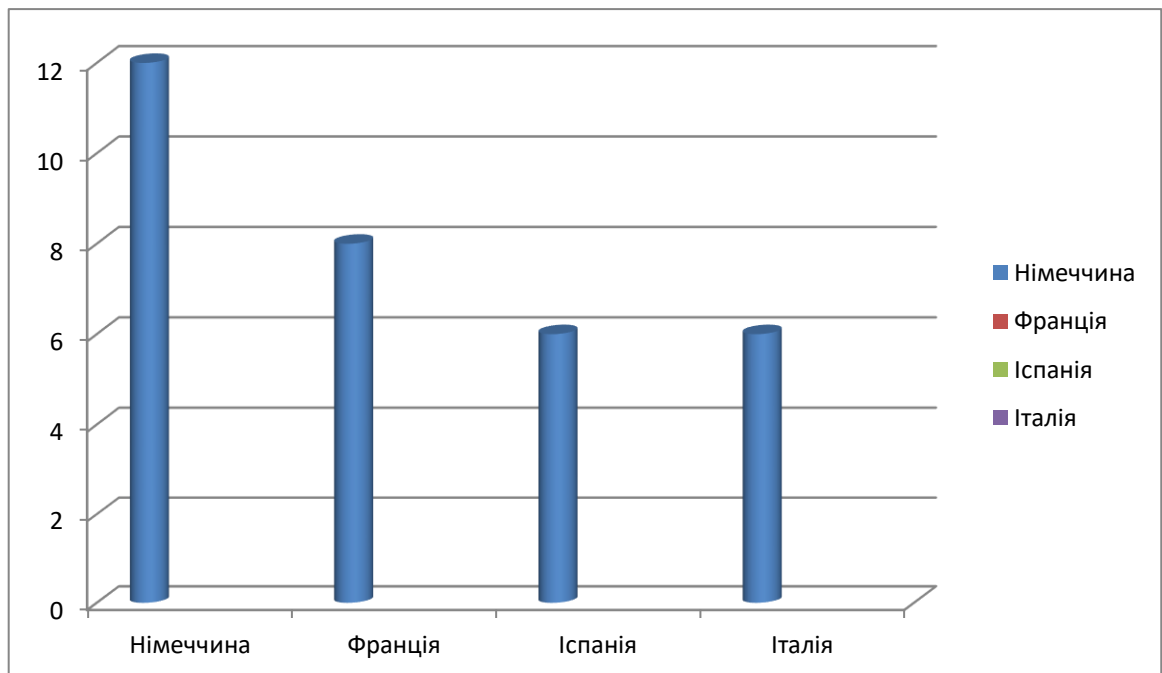
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЄС

2.1. Особливості міграційних процесів у країнах Європейського союзу

Європейський Союз історично склався як регіон інтенсивних міграційних потоків. Протягом ХХ століття країни ЄС трансформувалися з переважно еміграційних на імміграційні. На сьогодні ЄС є одним з основних центрів імміграції у світі – на його частку припадає близько 30 млн іммігрантів, що становить близько 4% населення ЄС.

Основними країнами-реципієнтами іммігрантів в ЄС є Німеччина (12 млн осіб), Франція (8 млн), Іспанія (6 млн) та Італія (6 млн). Серед нових країн-членів ЄС найбільше іммігрантів прийняли Іспанія та Італія. У цих країнах частка іммігрантів коливається від 8% до 14% населення.

Рисунок 2.1

Основною країною походження іммігрантів у ЄС є Туреччина (2,3 млн осіб). Також значна кількість іммігрантів прибуває з країн Північної Африки (Марокко, Алжир, Туніс), колишніх колоній у Азії (Індія, Пакистан), арабських країн Близького Сходу, країн Латинської Америки та Східної Європи.

- Основними причинами імміграції в країни ЄС є:
- Економічні (пошук роботи, кращих умов життя)
- Возз'єднання сімей
- Політичні (війни, переслідування, порушення прав людини на батьківщині)
- Освітні (навчання)
- Демографічні (старіння населення)

Ефективність міграційної політики країн ЄС

Таблиця 2.1

Країна	Застосовані стратегії	Виклики/досягнення
Австрія	Програми інтеграції, освітні ініціативи	Сприйняття в суспільстві, адаптація до нових реалій
Бельгія	Робочі візи, соціальна підтримка мігрантів	Інтеграція етнічних меншин, бюрократичні перешкоди
Болгарія	Програми відновлення після природних катастроф	Доступ до освіти та медичної допомоги
Хорватія	Робочі візи, сприяння соціальній інтеграції	Велике число біженців, необхідність в економічній інтеграції
Кіпр	Інтеграційні програми, підтримка біженців	Міграційні потоки через регіональні конфлікти
Чехія	Заохочення міграції в галузі ІТ	Соціальна адаптація, виклики у робочій сфері
Данія	Програми навчання та перекваліфікації	Робочі квоти, міграція від кризових регіонів
Естонія	Мовні та професійні	Інтеграція в освітню

	програми для мігрантів	систему та робочий ринок
Фінляндія	Програми інтеграції, робочі квоти	Велике число біженців, соціальна підтримка
Франція	Заохочення міграції в галузі ІТ	Виклики інтеграції в місцеву культуру, соціальна нестабільність
Німеччина	Програми інтеграції, робочі квоти	Велика кількість мігрантів, необхідність в соціальній адаптації
Греція	Інтеграційні програми, сприяння соціальній інтеграції	Міграція через кризові регіони, економічні труднощі
Угорщина	Професійна реабілітація, сприяння освіти	Культурна різноманітність, бюрократичні труднощі
Ірландія	Робочі візи, підтримка міграційних ініціатив	Сприйняття мігрантів, соціальна адаптація
Італія	Програми відновлення після природних катастроф	Зростання числа біженців, фінансові виклики
Латвія	Мовні та професійні програми для мігрантів	Розвиток інфраструктури для інтеграції
Литва	Інтеграційні програми, підтримка мігрантів	Культурна адаптація, сприяння економічній інтеграції
Люксембург	Робочі візи, сприяння соціальній інтеграції	Невелике населення, сприйняття робочої сили
Мальта	Програми інтеграції, підтримка біженців	Регіональні міграційні потоки, економічна

		стабільність
Нідерланди	Заохочення міграції в галузі ІТ	Сприйняття в місцевому суспільстві, інтеграція в робочій сфері
Польща	Робочі візи, програми навчання	Культурні відмінності, розвиток інфраструктури для інтеграції
Португалія	Інтеграційні програми, підтримка біженців	Сприйняття мігрантів, соціальна адаптація
Румунія	Програми відновлення після природних катастроф	Міграція через економічні виклики
Словаччина	Заохочення міграції в галузі ІТ	Розвиток інфраструктури для інтеграції, соціальна підтримка
Словенія	Професійна реабілітація, інтеграційні програми	Боротьба з культурними стереотипами, сприйняття мігрантів
Іспанія	Мовні та професійні програми для мігрантів	Проблеми в робочому ринку та соціальна ізоляція
Швеція	Програми інтеграції, робочі квоти	Соціальна адаптація, підтримка в галузі освіти

Серед іммігрантів в країнах ЄС значну частку становлять нелегали, кількість яких оцінюється від 3 до 8 млн осіб. Основними шляхами нелегальної імміграції є контрабанда людей через Середземне море з Північної Африки до Іспанії та Італії, а також через сухопутний кордон зі Східної Європи.

Характерною рисою міграційних процесів в межах ЄС є активна трудова міграція між країнами-членами. Зокрема, спостерігається значний міграційний

потік зі Східної Європи в економічно розвиненіші країни Західної та Північної Європи (Німеччина, Франція)

Європейська міграційна політика базується на принципах вільного пересування осіб у межах ЄС, надання притулку тим, хто потребує міжнародного захисту, обмеження нелегальної міграції та інтеграції іммігрантів у суспільство.

З 2015 року ЄС стикнувся з масштабною хвилею біженців з Близького Сходу та Північної Африки, що спричинило кризу міграційної політики та поставило під загрозу принципи Шенгенської угоди. Ця подія продемонструвала розбіжність позицій країн ЄС стосовно обсягів надання притулку мігрантам та біженцям.

Основні особливості сучасних міграційних процесів в країнах ЄС:

1. Зростання рівня імміграції та культурного різноманіття. Збільшення частки населення іммігрантського походження, представників різних етнічних та релігійних груп.

2. Фемінізація міграційних потоків. Зростання частки жінок-іммігранток, які мігрують самотійно з економічних причин.

3. Зростання кількості висококваліфікованих іммігрантів. «Відплив мізків» компенсується припливом кваліфікованої робочої сили з-за кордону.

4. Посилення міграції в межах ЄС та трудової міграції громадян третіх країн. Скасування обмежень на пересування робочої сили між країнами-членами.

5. Зростання кількості нелегальних іммігрантів та ускладнення їх ідентифікації і депортації.

6. Поляризація громадської думки щодо імміграції. Посилення антиімміграційних настроїв з боку правих популістських партій.

7. Поглиблення протиріч у єдиній імміграційній політиці ЄС. Різниця позицій Східної та Західної Європи щодо біженців.

Отже, міграційні процеси відіграють важливу роль у формуванні сучасного обличчя ЄС. Вони як створюють нові можливості для розвитку

економіки та суспільства, так і породжують численні виклики, пов'язані з інтеграцією, безпекою та соціокультурними змінами. Країни ЄС намагаються виробити збалансовану спільну політику у сфері міграції, проте цей процес є доволі складним.

Інтеграція іммігрантів та їх нащадків у суспільство країн ЄС залишається одним з найбільших викликів сучасної міграційної політики. У багатьох випадках спостерігається утворення ізольованих іммігрантських спільнот, слабка соціальна мобільність, вищий рівень безробіття серед іммігрантів порівняно з корінним населенням. Це створює живильне середовище для соціальної напруженості та радикалізації.

ЄС намагається стимулювати успішну інтеграцію за допомогою виділення цільового фінансування, реалізації освітніх та культурних програм. Проте координація зусиль на наднаціональному рівні ускладнена через те, що політика інтеграції перебуває у віданні національних урядів країн-членів

Демографічні тенденції в ЄС, а саме старіння населення та скорочення чисельності працездатного населення, вимагають активної імміграційної політики для забезпечення ринку праці робочою силою та стабільності систем пенсійного забезпечення і соціального захисту. Без імміграції ЄС буде складно компенсувати втрати трудових ресурсів внаслідок демографічної кризи.

Водночас посилення імміграції несе з собою загрози падіння рівня заробітної плати для місцевих працівників через додаткову пропозицію дешевої іноземної робочої сили, особливо нелегальної. А отже, потенційно може призвести до зростання безробіття та соціальної напруженості.

З огляду на зазначені виклики, ЄС потребує ефективної та збалансованої міграційної політики, яка поєднуватиме інтереси економічного зростання, демографічної стабільності, соціокультурної єдності та безпеки громадян країн-членів. Вироблення такої політики є надзвичайно складним завданням з огляду на поляризацію суспільних настроїв та різнобічність інтересів країн ЄС.

Ось основні напрями удосконалення міграційної політики ЄС:

1. Посилення охорони зовнішніх кордонів, боротьба з нелегальною міграцією.
2. Вдосконалення спільної європейської системи притулку.
3. Активна інтеграційна політика щодо законних іммігрантів.
4. Лібералізація режиму внутрішньої трудової міграції між країнами ЄС.
5. Посилення координації та уніфікації міграційного законодавства.

Реалізація цих заходів вимагає консолідації зусиль усіх країн-членів ЄС та подолання наявних суперечностей задля забезпечення спільного економічного процвітання, безпеки та соціальної стабільності

2.2. Інститути регулювання міграційних процесів в ЄС

Міграційна політика та регулювання міграційних потоків є одними з найважливіших аспектів інтеграційних процесів в рамках Європейського Союзу. Інститути ЄС виконують цілий комплекс заходів, спрямованих на управління міграцією та координацію дій країн-учасниць у цій сфері.

До основних інститутів Європейського Союзу, що опікуються питаннями міграції належать:

1. Європейська Комісія. Одним з основних напрямів діяльності Європейської Комісії є розроблення та впровадження міграційної політики ЄС. У структурі Комісії за питання міграції та внутрішніх справ відповідає Директорат з міграції та внутрішніх справ. До його функцій належать:

- Розробка законодавчих ініціатив та політичних рекомендацій у сфері міграції.
- Координація співпраці країн ЄС у сфері прикордонного контролю, надання притулку та імміграції.
- Боротьба з нелегальною міграцією та торгівлею людьми.
- Сприяння інтеграції легальних мігрантів.

2. Європейська Рада. Визначає стратегічні напрями розвитку міграційної політики та ухвалює рішення щодо ключових ініціатив в цій сфері. Розробляє комплексні підходи до вирішення міграційних проблем.

3. Рада Міністрів ЄС. Складається з профільних міністрів країн ЄС (з питань юстиції та внутрішніх справ). Відповідає за оперативне управління у сфері спільної міграційної політики та її імплементацію. Приймає конкретні рішення щодо боротьби з нелегальною міграцією, охорони кордонів, гармонізації національних законодавств.

4. Європейський Парламент. Разом з Радою Міністрів ухвалює міграційне законодавство ЄС через звичайну законодавчу процедуру. Контролює діяльність інших інститутів ЄС у сфері міграційної політики.

Окрім загальних інститутів, в структурі ЄС діють спеціальні органи, що відповідають за різні аспекти міграційних процесів:

1. Frontex - Європейське агентство прикордонної та берегової охорони. Координує спільні операції країн ЄС з охорони морських кордонів та протидії нелегальній міграції.

2. Європейський офіс підтримки притулку (EASO). Надає країнам ЄС оперативну допомогу з розгляду заяв про надання притулку, зміцнення національних систем притулку.

3. Європол. Європейське поліцейське відомство, що забезпечує обмін розвідувальними даними між поліцією та спецслужбами країн ЄС з метою протидії транскордонній злочинності, у тому числі нелегальній міграції та торгівлі людьми.

Таким чином, міграційна політика ЄС спирається на цілу низку інститутів, які виконують функції аналізу ситуації, стратегічного планування, оперативного управління та координації, а також впровадження інструментів та заходів у сфері регулювання міграційних потоків. Ця багатоступенева система має забезпечити узгоджені, послідовні та ефективні дії ЄС у відповідь на міграційні виклики.

Основними об'єктами регулювання з боку інститутів ЄС в сфері міграції є:

1. Легальна імміграція громадян третіх країн. ЄС укладає угоди про спрощення візового режиму та реадмісію нелегальних мігрантів з ключовими країнами-донорами мігрантів. Визначаються квоти на трудову міграцію залежно від потреб економіки та ринків праці.

2. Нелегальна (нерегулярна) міграція. Здійснюються заходи з посилення охорони кордонів ЄС, створення загальної європейської системи прикордонного контролю. Проводяться інформаційні кампанії в країнах-донорах мігрантів щодо ризиків нелегальної міграції.

3. Надання притулку та інтеграція біженців. Гармонізуються стандарти для національних процедур надання статусу біженця та додаткового захисту. Надається фінансова підтримка країнам, що приймають значну кількість мігрантів і біженців.

4. Протидія торгівлі людьми та контрабанді мігрантів. Координуються зусилля правоохоронних органів та спецслужб країн ЄС, надається взаємна правова допомога у кримінальних розслідуваннях щодо злочинних угруповань, причетних до незаконного перевезення мігрантів.

Особливістю регулювання міграційних процесів на рівні ЄС є те, що законодавчі ініціативи, які містять загальнообов'язкові норми для всіх країн-учасниць (директиви, регламенти) поєднуються з міжурядовою координацією та взаємодією національних органів влади на оперативному рівні. Тобто наднаціональні інститути ЄС та національні уряди виконують взаємодоповнюючі функції у сфері міграційної політики. Це пояснюється тим, що регулювання міграційних потоків тісно пов'язане з питаннями національної безпеки, суверенітету та права кожної держави самостійно контролювати власні кордони.

З часу заснування ЄС його інститути послідовно розширювали свої повноваження у сфері міграційної політики, особливо після підписання Маастрихтської угоди, яка закріпила за Європейською Комісією відповідальність за ініціювання законодавства з питань імміграції. Водночас на провідні держави-члени ЄС (Німеччина, Франція, Великобританія) залишалися значні важелі впливу при формуванні міграційної політики та прийнятті рішень на рівні Ради Міністрів.

Протягом 2000-х років ЄС сформував основи єдиної імміграційної та притулкової політики, а також механізми прикордонного контролю, що включали в себе:

- створення агентства Frontex з прикордонної безпеки (2004 р.)
- прийняття зведення законодавчих актів, що регулювали питання легальної імміграції громадян третіх країн (2005 р.)
- запровадження єдиної європейської процедури надання статусу біженця (2008 р.)
- укладення Шенгенського кодексу про режим перетину кордонів (2006 р.)

Втім криза біженців 2015 року засвідчила існування серйозних розбіжностей у позиціях окремих країн ЄС стосовно обсягів надання притулку та розподілу відповідальності за прийом мігрантів. Вона також продемонструвала недостатню ефективність інститутів Союзу у реагуванні на раптові зміни міграційної ситуації. З огляду на ці проблеми був висунутий новий пакет законодавчих ініціатив щодо реформування спільної міграційної політики в 2016 р.

Останнім часом дедалі більше уваги приділяється питанням інтеграції мігрантів, які вже перебувають на території ЄС. Адже навіть за умови ефективного зовнішнього прикордонного контролю та обмеження припливу нових мігрантів, все одно залишається численна іммігрантська спільнота, повноцінна інтеграція якої в суспільство є запорукою соціальної стабільності.

У цьому контексті ЄС розгорнув низку ініціатив:

- Створення Європейського фонду інтеграції громадян третіх країн (2007 р.), який надає цільову фінансову допомогу державам-членам для реалізації інтеграційних програм.
- Запуск Платформи ЄС з питань інтеграції, що слугує майданчиком для обміну передовим досвідом та поширення кращих практик у сфері освіти, зайнятості, вивчення мови тощо.
- Прийняття Спільних базових принципів політики інтеграції мігрантів (2004 р.), які визначають рамкові стандарти у цій сфері для всіх держав ЄС.
- Лобіювання надання мігрантам права голосу та участі в місцевих виборах.

Важливим інструментом оцінювання прогресу у сфері інтеграції є Індекс політики інтеграції мігрантів MIPEX. Він аналізує положення справ у різних країнах за понад 140 показниками.

Отже, на тлі нинішньої хвилі правого популізму та антимігрантських настроїв, Євросоюз намагається вибудувати зважену та прагматичну політику у

сфері міграції, що ґрунтуватиметься на захисті прав людини, принципах верховенства права та солідарності між країнами-учасницями.

Подальший розвиток інституційної системи регулювання міграційних потоків спрямовуватиметься на посилення зовнішнього прикордонного контролю, протидію нелегальній міграції, а також стимулювання інтеграції та соціальної єдності всередині ЄС. Від здатності Євросоюзу ефективно та скоординовано впоратися з цими завданнями значною мірою залежатиме як його внутрішня стабільність, так і міжнародний авторитет.

2.3. Механізми вирішення міграційних проблем в ЄС

Міграційні процеси становлять один з найбільших викликів для Європейського Союзу. Масовий наплив біженців, проблеми інтеграції мігрантів, загрози тероризму та транскордонної злочинності - усе це вимагає координованих та ефективних механізмів реагування на рівні ЄС.

Однією з ключових проблем залишається нелегальна міграція та пов'язані з нею явища. Для протидії їм Євросоюзом було створено Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex). Воно координує спільні операції країн ЄС з охорони морських кордонів, здійснює аналіз ризиків, обмін розвідданими, навчання прикордонників, тощо. У 2016 році повноваження Frontex були істотно розширені для ефективнішої протидії нелегальній міграції.

Іншим механізмом є співпраця з третіми країнами з метою обмеження потоків нелегальних мігрантів до ЄС. Для цього укладаються угоди про реадмісію, які зобов'язують країни походження приймати назад своїх громадян, які нелегально в'їхали на територію ЄС. Також посилюється прикордонний контроль у ключових транзитних державах шляхом надання їм технічної допомоги з боку ЄС.

Ще однією великою проблемою є інтеграція величезної кількості біженців та шукачів притулку, які вже перебувають в країнах ЄС. Тут Євросоюз застосовує такі механізми:

1. Створення єдиної європейської системи притулку та уніфікація стандартів надання статусу біженця. Це має запобігти зловживанням та "притулковому туризму".

2. Вирівнювання обсягів прийому мігрантів між країнами ЄС. Для цього запроваджується механізм обов'язкових квот, за якими окремі держави змушені будуть прийняти частину новоприбулих з інших країн ЄС.

3. Створення Фонду притулку, міграції та інтеграції, який надає цільову фінансову підтримку країнам, що приймають значну кількість шукачів захисту.

4. Запровадження єдиних базових вимог до інтеграційної політики держав ЄС. Вони включають доступ до освіти, охорони здоров'я, житла, підтримка у працевлаштуванні тощо для новоприбулих мігрантів.

5. Гуманітарні коридори. Це безпечні і легальні маршрути для вразливих груп біженців, які рятуються від війни та переслідувань на батьківщині. Коридори дозволяють уникнути небезпечних шляхів контрабанди людей і надають таким особам можливість подати клопотання про притулок після прибуття до ЄС.

6. Регіональні платформи захисту. Вони створюються за межами ЄС, у сусідніх регіонах з високим рівнем біженців (Близький Схід, Північна Африка). Там надається гуманітарна допомога, медична підтримка, можливості освіти для біженців з метою зменшення подальшої міграції до Європи.

7. Добровільне повернення та реінтеграція. Для нелегальних мігрантів, які не отримали дозволу на перебування в ЄС, організовується сприяння добровільному поверненню на батьківщину та надається фінансова допомога для реінтеграції (відкриття бізнесу, працевлаштування). Це дозволяє уникнути примусових депортацій.

8. Санкції для транспортних компаній, які перевозять нелегальних мігрантів. Штрафи та інші фінансові стягнення мають стимулювати авіакомпанії, морські лінії та інших перевізників до ретельнішої перевірки документів пасажирів перед посадкою.

9. Спецоперації правоохоронних органів проти мереж контрабандистів людьми та торговців “живим товаром”, які наживаються на мігрантах. Для посилення координації таких заходів у складі Європолу створено Європейський центр боротьби з контрабандою мігрантів.

Очевидно, ЄС потребує подальшого вдосконалення інституційних механізмів та процедур прийняття рішень у цій сфері. Поряд з механізмами “жорсткої сили” (посилення прикордонного контролю, депортації) необхідно активніше застосовувати “м’яку силу”, таку як інформаційно-роз’яснювальна робота в країнах походження мігрантів. Адже міграційні потоки неможливо

цілком зупинити силовими методами без усунення першопричин масової міграції людей з районів воєнних конфліктів і нестабільності.

Отже, ЄС застосовує широкий комплекс взаємодоповнюючих механізмів - від жорстких обмежувальних заходів до м'яких стимулів та соціального захисту, щоб охопити різні аспекти складного явища нелегальної міграції. Гнучке поєднання різних підходів - запорука ефективної міграційної політики.

Висновки до розділу 2

Міграційна політика ЄС потребуватиме суттєвих реформ та оновлення інструментів з огляду на мінливий геополітичний контекст та нові виклики. Зокрема, адаптації потребуватиме система розподілу біженців між країнами-членами.

Дедалі важливішу роль відіграватиме зовнішній вимір співпраці з ключовими країнами-донорами мігрантів. Поглиблення такої взаємодії сприятиме обмеженню нелегальних потоків на ранніх етапах.

Необхідно прискорити гармонізацію національних систем надання притулку та уніфікацію статусів біженців. Це зменшить можливості для зловживань і "притулкового туризму".

Дедалі актуальнішим ставатиме врахування наслідків зміни клімату та їх впливу на глобальні міграційні тенденції. Потрібно розробити стратегії реагування на неминуче зростання потоків "кліматичних" біженців.

ЄС має приділяти більше зусиль інформуванню громадян про реальний контекст та наслідки міграційних процесів. Подолання стереотипів та ксенофобії є запорукою громадської підтримки міграційної політики серед європейців.

Попри певні успіхи останніх років, спільна міграційна політика ЄС все ще перебуває на етапі становлення й потребує вдосконалення для ефективного реагування на майбутні виклики. Недоліки координації та солідарності проявилися під час кризи біженців 2015 року.

Для уникнення хаотичних ситуацій у майбутньому, ЄС має реформувати процедури прийняття рішень з міграційних питань. Зокрема чіткіше розподілити повноваження між Радою Міністрів та іншими інституціями. Також варто зменшити вимогу одностайності голосів при ухваленні рішень — це часто блокує досягнення компромісів.

Необхідно виділяти достатні фінансові ресурси та розвивати інституційну спроможність для швидкого розгортання оперативних заходів у відповідь на раптові міграційні кризи.

Водночас, треба нарощувати потенціал систем притулку та інтеграції мігрантів в країнах ЄС на довгострокову перспективу. Адже навіть за умови жорсткого прикордонного контролю, все одно залишатиметься значна кількість осіб, які потребуватимуть адаптації.

Отже, ЄС має виважено поєднувати гнучке реагування на оперативні проблеми у сфері міграції та водночас вибудовувати довгострокову стратегію з врахуванням перспективних тенденцій і можливих сценаріїв розвитку подій у цій сфері.

.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЄС

3.1. Міграційна політика Європейського Союзу щодо України

Міграційні процеси між Україною та країнами Європи мають багатовікову історію. Ще за часів Київської Русі відбувалися контакти з європейськими країнами, які супроводжувалися переміщеннями населення через кордони.

Протягом XV-XVIII століть спостерігалася трудова еміграція українців до сусідніх європейських держав. Зокрема, сезонні заробітчани їздили на роботу до Польщі, Молдови, Румунії. Починаючи з XIX століття розгортаються масштабні трудові міграції українців до країн Західної Європи та Північної Америки.

Після Другої світової війни радянський режим жорстко обмежив будь-яку міжнародну міграцію громадян УРСР. Проте з розпадом СРСР на початку 1990-х років відкрилися нові можливості для вільного пересування українців за кордон. Розпочалась масова трудова еміграція до країн Центральної та Південної Європи.

Вступ до ЄС у 2004 році нових членів – Польщі, Угорщини, країн Балтії, які межують з Україною, дав додатковий поштовх міграційним процесам. Громадяни цих держав отримали право вільного пересування по території ЄС, що суттєво лібералізувало можливості працевлаштування для українців у Західній Європі. Збільшилася кількість осіб, які виїжджали туди на заробітки.

Тож історично міграційні зв'язки між Україною та європейськими країнами є вельми тривалими та інтенсивними. Вони то посилювалися, то послаблювалися залежно від політичних режимів та соціально-економічних умов. Проте незмінно залишалися важливим чинником взаємодії українського та європейських народів. Сучасне зближення України та ЄС лише надає нового значення та якості міграційним зв'язкам між ними.

Відносини між Україною та ЄС у сфері міграції регулюються низкою двосторонніх та багатосторонніх договорів. З 2014 року, у зв'язку з російською агресією, відбулося значне поглиблення співпраці сторін з міграційних питань.

Основними напрямками міграційної політики ЄС щодо України є:

- Лібералізація візового режиму. Після тривалих перемовин у 2017 році набула чинності безвізова угода між Україною та ЄС. Вона дозволяє громадянам України подорожувати до країн Шенгенської зони на термін до 90 днів протягом 180 днів без оформлення віз. Це значно полегшило міграційні можливості українців.
- Спрощення працевлаштування. З 2014 року ЄС поступово поширював на українських громадян умови угод про спрощення доступу до ринків праці, що діяли до цього лише для держав Східного партнерства – Молдови, Грузії і Білорусі. Так, з 2016 року для українців діє полегшена процедура отримання дозволів на проживання та працевлаштування у Польщі. Аналогічні можливості з'явилися і в деяких інших країнах ЄС.
- Сприяння реадмісії та реінтеграції. ЄС та Україна тісно координують політику у сфері повернення нелегальних мігрантів. У 2015 році була укладена Угода про реадмісію між Україною та ЄС, яка визначає процедури ідентифікації та безпечного повернення громадян обох сторін, які перебувають нелегально на території один одного. Крім того запроваджуються заходи з реінтеграції повернених мігрантів в українське суспільство.
- Протидія нелегальній міграції та торгівлі людьми. В рамках Європолу та Інтерполу відбувається постійна координація зусиль українських та європейських правоохоронних органів, спрямованих на розкриття міжнародних злочинних угруповань, що займаються контрабандою людей. Крім того, ЄС надає Україні технічну допомогу для посилення прикордонного контролю. Такі заходи мають обмежити можливості для нелегальної міграції до країн ЄС через українсько-європейський кордон.
- Врегулювання переміщення вимушених мігрантів. У зв'язку з агресією РФ, ЄС активно долучився до вирішення проблеми внутрішньо

переміщених осіб з окупованої частини України та Криму. За підтримки ЄС реалізуються програми з тимчасового житла, харчування, медичного обслуговування таких категорій населення. Крім гуманітарної, надається фінансова та технічна допомога для соціально-економічної реабілітації внутрішньо переміщених осіб.

На додаток до двосторонньої співпраці, питання співробітництва України та ЄС у міграційній сфері регулюються у рамках багатосторонніх форматів. Зокрема, вони є предметом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року. Вона містить окремий розділ, присвячений співпраці сторін з питань міграції, притулку та управління кордонами. Угодою визначено засади гармонізації міграційного законодавства та правил України з нормами і стандартами ЄС.

Окрім цього, спільна позиція ЄС і України з питань міграції обговорюються на засіданнях Ради асоціації Україна-ЄС на рівні міністрів закордонних справ. Також функціонує Діалог з питань міграції, притулку та управління кордонами за участі експертів сторін.

На регіональному рівні питання співробітництва у сфері міграції розглядаються у межах Східного партнерства, зокрема, на платформі СхП з міграції та притулку. В її роботі приймають участь представники міграційних відомств та прикордонних служб шести країн СхП та експерти ЄС. Цей формат використовується для обміну кращими практиками, запозичення досвіду ЄС у міграційній сфері. За підтримки Єврокомісії реалізуються проекти підвищення кваліфікації фахівців міграційних органів України та інших країн СхП.

Отже, міграційна політика ЄС щодо України направлена на зміцнення співробітництва сторін у протидії незаконній міграції, а також стимулювання легальних мобільності та зайнятості громадян. Це забезпечує взаємні інтереси як ЄС, так і України. З одного боку, жорсткі заходи контролю нелегальної міграції сприяють безпеці самого Євросоюзу. А з іншого – спрощення легальних форм мобільності надає соціально-економічні переваги Україні у вигляді збільшення грошових переказів від трудових мігрантів, зняття

надлишкового тиску на внутрішній ринок праці, отримання нових знань та досвіду мігрантами. Тож за умови виваженої лібералізації обмежень та ефективного моніторингу міграційних потоків обидві сторони отримують додаткові можливості взаємовигідного партнерства.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, Європейський Союз оперативно переглянув свою міграційну політику щодо України. Нові підходи були спрямовані на вирішення гуманітарної кризи та надання допомоги українцям, які рятуються від війни.

Основними кроками ЄС стали:

- Запровадження тимчасового захисту для українських біженців. 4 березня 2022 було ухвалено рішення про активацію Директиви про тимчасовий захист, яка надає українцям особливий статус в країнах ЄС і дозволяє легально перебувати там до 3 років. Це також відкриває доступ до ринку праці, житла, медичних та освітніх послуг в країнах ЄС.
- Створення приймальних центрів для біженців з України на кордонах з ЄС (Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина). Там надається тимчасовий притулок, харчування, медична та психологічна допомога прибулим.
- Збільшення фінансової допомоги Україні та країнам ЄС, що приймають українських біженців. Було виділено понад 1 млрд євро на гуманітарні потреби вимушених переселенців.
- Спрощення процедур перевезення українців з важкими травмами та пораненнями з зон бойових дій до лікарень ЄС.

Паралельно з оперативними заходами надання термінової допомоги українським біженцям, ЄС розпочав планування довгострокових рішень щодо їх інтеграції та утримання.

Адже за прогнозами, навіть після завершення активної фази війни, чимала кількість переселенців не зможе повернутися в Україну через руйнування інфраструктури та житла. Відповідно постає питання їх соціально-економічної адаптації у країнах ЄС.

Головними напрямками міграційної політики на довгострокову перспективу є:

- Створення умов для поступового вливання українських біженців у ринки праці країн ЄС. Цьому сприятиме скасування додаткових дозволів для їх працевлаштування, визнання кваліфікацій та дипломів здобутих в Україні, мовне навчання.
- Забезпечення доступу переселенців з України до медичних та освітніх послуг в країнах ЄС, зокрема психологічної реабілітації для постраждалих від війни.
- Розробка програм з інтеграції та соціокультурної адаптації біженців: навчання місцевих мов, ознайомлення з культурою та звичаями, заходи з налагодження соціальних контактів.
- Виділення цільового фінансування місцевим громадам у країнах ЄС для розширення інфраструктури прийому біженців: будівництва житла, об'єктів соціальної сфери тощо.
- Посилення заходів боротьби з дискримінацією та ксенофобією щодо громадян України. Моніторинг проявів нетерпимості та національної упередженості в країнах ЄС по відношенню до українських біженців.

За даними Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на листопад 2022 року кількість українських біженців, які виїхали до країн Європейського Союзу після початку повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року, складала приблизно такі частки:

Рисунок 2.2

Отже, міграційна політика Євросоюзу в умовах війни в Україні передбачає не лише екстрені заходи реагування, але й перспективні рішення для тривалої підтримки людей, яких ця гуманітарна катастрофа залишила без домівок. Цим ЄС демонструє приклад справжньої солідарності та гуманізму.

3.2. Перспективи та сценарії регулювання міграційних процесів ЄС

Міграційні потоки залишатимуться одним з найбільших викликів для ЄС у найближчій і середньостроковій перспективі. Від ефективності регулювання цих процесів значною мірою залежатиме як внутрішня стабільність Союзу, так і його роль у глобальних справах.

Експерти виокремлюють три можливі сценарії розвитку подій у сфері міграції для Європейського Союзу.

Перший, “оптимістичний”, передбачає поступову стабілізацію ситуації та приведення міграційних процесів під контроль з боку інституцій ЄС. Цьому сприятиме налагодження тісної співпраці з країнами-донорами мігрантів у Азії та Африці, припинення гострих конфліктів у регіоні біля кордонів Євросоюзу. Крім того, більш ефективного прикордонного контролю вдасться досягти шляхом розширення повноважень та ресурсів FRONTEX. У гуманітарній сфері ЄС нарощуватиме допомогу країнам у місцях виникнення міграційних потоків. А всередині Союзу - поліпшуватиметься інтеграція та соціокультурна адаптація мігрантів. У такому оптимістичному сценарії Європі вдасться поєднати управління міграцією та гуманітарну підтримку нужденних, уникнувши дестабілізації.

Другий сценарій є песимістичним, він передбачає подальшу втрату контролю над міграційними потоками до Європи та посилення внутрішньої політичної напруженості. У разі нових спалахів гострих конфліктів чи гуманітарних криз у сусідніх з ЄС регіонах відбудеться чергове загострення проблем. Це підживлюватиме антимігрантські настрої та правий популізм, послаблюючи єдність ЄС. Ризикує реалізуватися сценарій розпаду Шенгенської зони та посилення національних обмежень на пересування в межах ЄС. Така криза може паралізувати весь євроінтеграційний проект через посилення суперечностей між країнами-членами.

І, нарешті, компромісний та найбільш імовірний на сьогодні сценарій – це подальша еволюція спільної міграційної політики на основі реформування наявних інструментів, збереження простору вільного пересування у межах ЄС,

але водночас жорсткого прикордонного контролю зовнішніх кордонів об'єднання. Тобто поєднання контролю міграційних потоків із заходами гуманітарної підтримки країн, звідки вони походять. Вироблення балансу між свободою і безпекою залишатиметься ключовим завданням ЄС у сфері міграції.

Окрім загальних тенденцій, варто виокремити деякі конкретні напрями, за якими відбуватиметься подальший розвиток міграційної політики ЄС:

- Посилення зовнішнього виміру міграційної політики. Активізація співпраці з ключовими країнами-донорами мігрантів (Лівія, Марокко, Туреччина, країни Близького Сходу) задля обмеження нелегальних потоків ззовні.
- Реформа спільної європейської системи притулку на основі більш справедливого розподілу відповідальності між країнами ЄС. Запровадження обов'язкових квот прийому мігрантів.
- Лібералізація трудової міграції кваліфікованих фахівців з-поза меж ЄС задля задоволення попиту ринку праці та подолання демографічної кризи.
- Посилення інтеграції та соціальної інклюзії мігрантів, які вже перебувають на території Євросоюзу. Активні заходи боротьби з дискримінацією та ксенофобією.

Експерти прогнозують, що у випадку втілення в життя комплексу відповідних реформ, ЄС зможе трансформувати нинішню міграційну кризу на свою користь. А саме - компенсувати негативні наслідки демографічних тенденцій, отримати приплив людського капіталу ззовні та мінімізувати ризики для внутрішньої безпеки і стабільності. Успіх значною мірою залежатиме від згуртованості та вміння діяти спільно всіх країн-членів ЄС.

Поряд із загальною міграційною політикою, Євросоюзу також необхідно розробити індивідуальні підходи до країн свого Східного сусідства, зокрема до України, Молдови та Білорусі.

Насамперед для цих держав важливе значення матиме поглиблення співпраці у таких площинах:

- Подальша лібералізація візового режиму в перспективі - аж до повної візової відміни, що надасть можливості для розширення контактів між людьми та обмінів у різних сферах.

- Розширення можливостей легального працевлаштування громадян цих країн у державах ЄС шляхом укладання відповідних двосторонніх угод.

- Зміцнення транскордонного співробітництва та розвиток прикордонної інфраструктури на східних рубежах ЄС.

- Посилення обміну інформацією та координація зусиль у боротьбі з нелегальною міграцією, торгівлею людьми та контрабандою мігрантів.

Тісніша взаємодія ЄС зі східними партнерами у міграційній сфері не лише зміцнить безпеку обох сторін, але й сприятиме поширенню європейських цінностей та стандартів за межі кордонів Євросоюзу. Отже, має стати одним з пріоритетів міграційної політики ЄС на найближчу перспективу.

Експерти звертають увагу на те, що одним з ключових викликів для міграційної політики ЄС у майбутньому стане адаптація до змін клімату та їх впливу на глобальні міграційні потоки.

Прогнозується, що внаслідок підвищення середньорічних температур, танення льодовиків, підйому рівня Світового океану, а також збільшення посух і повеней кількість екологічних біженців і мігрантів у світі суттєво зросте. Частина цих потоків може бути спрямована до Європи.

Для мінімізації можливих негативних наслідків зміни клімату для міграційної ситуації, ЄС необхідно заздалегідь розробити низку заходів, а саме:

- Посилити аналітичні спроможності з моделювання та прогнозування "кліматичної" міграції з метою адекватної оцінки майбутніх ризиків.

- Розширити фінансову та гуманітарну підтримку регіонів, найбільш уразливих до наслідків зміни клімату, для стримування значних міграційних викидів звідти.

- Ініціювати глобальний діалог та багатостороннє співробітництво з питань адаптації до екологічної міграції, зокрема, у рамках ООН.

Проте із вдосконаленням інструментів та механізмів міграційної політики, Євросоюзу також необхідно приділяти більше уваги інформаційно-роз'яснювальній роботі серед власних громадян.

Адже саме антимигрантські настрої та популістична риторика правих політичних сил становлять один з найбільших викликів єдності та солідарності ЄС у сфері міграції.

Для подолання ксенофобних стереотипів і упереджень щодо біженців та мігрантів, європейські лідери мають активніше роз'яснювати своїм громадянам реальний вплив міграційних процесів, спростовувати міфи та фейки, популяризувати позитивні приклади взаємодії з мігрантами.

Не менш важливо просувати європейські ліберальні цінності відкритості, толерантності, поваги до людської гідності представників усіх національностей та віросповідань. Адже подолання кризи солідарності всередині самого Євросоюзу є не менш важливим для успіху міграційної політики, ніж якість зовнішнього прикордонного регулювання.

Отже, інформаційна та роз'яснювальна робота з громадянами має стати невід'ємною складовою ефективної стратегії ЄС з вирішення міграційних викликів у довгостроковій перспективі.

3.3. Прогнози щодо обсягів і напрямків міграції до країн ЄС на найближчі 10 років

Передбачувана інтенсифікація імміграції протягом найближчого десятиріччя може стати серйозним випробуванням для країн Європейського Союзу. Масштабні потоки біженців та інших категорій мігрантів чинитимуть дедалі більший тиск на ринки праці, системи соціального забезпечення і суспільно-політичну стабільність країн ЄС.

Для успішного подолання цих викликів, Євросоюз має вдосконалити наявні інструменти та процедури вироблення спільної міграційної політики, так і національні системи інтеграції іммігрантів у соціум.

Насамперед, необхідно реформувати процедури прийняття рішень з міграційних питань на рівні Ради Міністрів ЄС для подолання наявних суперечностей позицій окремих країн-членів та підвищення ефективності реагування Союзу загалом. Зокрема, варто зменшити поріг необхідної одностайності голосів при ухваленні стратегічних рішень.

Крім того, необхідно оновити та розширити повноваження наявних інституцій, відповідальних за координацію міграційної політики та прикордонний контроль – зокрема, FRONTEX. Їх спроможності мають відповідати масштабам загроз та викликів наявної міграційної кризи.

Не менш важливим є поглиблення співпраці з ключовими країнами-донорами мігрантів у Азії, Африці та Близькому Сході. Шляхом економічних, політичних та гуманітарних важелів необхідно вести діалог з цими державами для обмеження неконтрольованих масштабних потоків нелегальних мігрантів до ЄС.

Всередині Євросоюзу одним з найбільших викликів залишається розподіл міграційного навантаження між окремими країнами-членами. Наразі Італія, Греція, Іспанія, Польща, Угорщина першими приймають основні потоки біженців і мають в своїх кордонах найбільшу частку шукачів притулку стосовно власного населення. Це посилює розбіжності інтересів між Південною

та Східною Європою, з одного боку, та більш економічно розвиненими країнами на Заході континенту, з іншого боку.

Прогнози щодо обсягів та напрямків міграції в ЄС на найближчі 10 років

Таблиця 3.1

Країни	Причини	Напрямок міграції	Приблизна кількість осіб (млн)
Україна	Очікується подальший значний потік біженців та переселенців з України через триваючу війну з Росією	Польща, Німеччина, Румунія та країни Балтії	5-7
Сирія та інші країни близького сходу	Передбачається збереження стабільного потоку біженців через тривалі конфлікти в регіоні	Німеччина, Австрія, Швеція, Франція	3-4
Північна Африка	Економічні та екологічні проблеми, зростання радикальних настроїв	Іспанія та Італія	2-3

	підживлюватимуть еміграційні процеси в регіоні.		
Країни Африки на південь від Сахари	Посухи, бідність, збройні конфлікти сприятимуть інтенсифікації масової міграції до Європи.	Італія, Іспанія, Португалія	4-6
Внутрішня міграція в межах ЄС	Продовжиться рух робочої сили з країн Східної та Південної Європи.	Німеччина та Франція	2-3

Для зменшення такого дисбалансу й наслідкової політичної напруженості, необхідно запровадження обов'язкових квот прийому біженців для всіх країн ЄС. Порушення таких квот має тягнути за собою жорсткі фінансові санкції для держав-членів. Тільки у такий спосіб можна забезпечити солідарність та спільну відповідальність за подолання міграційної кризи в Євросоюзі.

Поряд з цим, потребують значного збільшення обсяги фінансової підтримки та гуманітарної допомоги найбільш перевантаженим мігрантським потоками країнам ЄС. Це стосується, насамперед, зміцнення інфраструктури для тимчасового розміщення та харчування шукачів притулку. Додаткові кошти слід спрямовувати на збільшення штату міграційних служб, прискорення процедур розгляду заяв про надання статусу біженця, мовну підготовку та соціокультурну адаптацію іммігрантів, які вже перебувають в країнах Євросоюзу. Це допоможе зменшити небезпеку виникнення гетто мігрантів у великих містах ЄС та суспільну напругу.

Окремим ключовим завданням є інтеграція українських біженців, обсяг яких очікується на рівні 7 мільйонів чоловік протягом наступних 10 років. Для них мають бути спрощені умови визнання кваліфікацій та правил доступу до ринків праці країн ЄС. Цілю варто виділяти окреме місце в національних і спільних європейських Програмах інтеграції біженців, з урахуванням мовної та культурної близькості українців.

Наразі, через масовий приплив українських переселенців гостро постало питання нестачі місць у школах, лікарнях, системах соціального забезпечення прикордонних з Україною країн ЄС – Польщі, Угорщині, Словаччині та Румунії. Саме на допомогу цим державам має бути зосереджена частка додаткової фінансової підтримки з боку інституцій ЄС та міжнародних благодійних організацій.

Ще одним перспективним напрямом є стимулювання трудової міграції кваліфікованих кадрів з країн поза межами ЄС з метою задоволення попиту на фахівців для інноваційних секторів економіки та високотехнологічних виробництв. Для цього доцільно запровадити прискорені процедури оформлення дозволів на роботу та отримання дозволів на проживання для інженерів, IT-фахівців, представників науково-дослідних професій з ключових країн Азії, Африки, Близького Сходу та Латинської Америки.

Такі заходи допоможуть заповнити "вузькі місця" на ринку праці країн ЄС та компенсувати нестачу висококваліфікованих трудових ресурсів у деяких секторах внаслідок старіння та скорочення корінного населення. Відповідно, це пом'якшить негативні наслідки демографічної кризи та посилить міжнародну конкурентоспроможність господарств країн Євросоюзу.

Експерти прогнозують, що на тлі майбутньої інтенсифікації глобальних міграцій, саме Європа залишатиметься магнітом та кінцевою ціллю для мільйонів мігрантів та біженців з регіонів політичної нестабільності та гострих гуманітарних криз. Навіть за вкрай оптимістичних оцінок, повне припинення значних потоків мігрантів до ЄС видається малоімовірним.

Відповідно, Європейському Союзу доведеться на довгі роки адаптуватися та вибудовувати власну модель контрольованої та взаємовигідної взаємодії з глобальними міграційними процесами. У цьому контексті, саме здатність об'єднати зусилля всіх країн-членів та налагодити ефективну спільну систему регулювання міграційних потоків стане випробуванням на міцність усього євроінтеграційного проекту.

Невдача у виробленні такої консолідованої стратегії може підірвати єдність ЄС та призвести до посилення внутрішніх суперечностей на ґрунті розподілу тягаря прийому мігрантів. Це, в свою чергу, послабить позиції Союзу на міжнародній арені та підживить настрої євроскептицизму серед громадян країн ЄС.

Натомість, успішна розбудова механізмів спільного регулювання міграції та інтеграції прибулих надасть Євросоюзу додаткові конкурентні переваги. Зокрема, дозволить компенсувати негативні наслідки демографічної кризи та отримати приплив кваліфікованої робочої сили для інноваційних галузей економіки. Тож результатом може стати не лише зміцнення внутрішньої згуртованості ЄС, але й посилення його геополітичних позицій. Багато що залежатиме від мудрості та далекоглядності політичних еліт країн Європейського Союзу.

Окремою важливою складовою має стати налагодження ефективної взаємодії та розподілу функцій між інституціями ЄС та національними урядами країн-членів у сфері міграційної політики.

З одного боку, Європейська Комісія, Рада Міністрів, FRONTEX мають виробляти загальну стратегічну лінію, стандарти та методичні рекомендації для національних міграційних служб. Крім того, приймати рішення щодо розподілу біженців за квотами, забезпечувати фінансування ключових програм.

Водночас безпосередня робота з прийому, розміщення, харчування, медичного обслуговування іммігрантів та надання їм різних форм соціальної підтримки має залишатися прерогативою національних та місцевих органів

країн ЄС. Це забезпечить гнучке реагування з урахуванням конкретних потреб і регіональної специфіки.

Тільки чітке розмежування повноважень та координація зусиль на наднаціональному і внутрішньодержавному рівнях може забезпечити швидке та адекватне реагування на раптові зміни міграційної ситуації, а також довгострокове планування та реалізацію послідовної міграційної політики в інтересах усіх країн-членів ЄС та самої наднаціональної спільноти. Саме до такого синергетичного поєднання має прагнути Європейський Союз у майбутні десятиліття.

Одним з найбільших викликів у контексті майбутніх міграційних потоків до ЄС є загроза поширення радикальних настроїв та екстремізму серед прибулих із країн з переважанням мусульманського населення. Йдеться насамперед про біженців та вимушених переселенців з Сирії, Іраку, Афганістану, країн Магрибу та частини країн Африки на південь від Сахари.

За оцінками експертів, саме ця категорія новоприбулих несе найбільші ризики потрапляння під вплив ісламістських терористичних організацій. Останні активно вербують прибічників серед маргіналізованих іммігрантських груп, розпалюючи ненависть до "невірних" та заохочуючи до здійснення терактів.

Це загрожує дедалі більшою терористичною загрозою як для країн перебування мігрантів, так і для всього Європейського Союзу загалом. Адже наявність вільного пересування осіб у межах шенгенської зони дозволяє потенційним терористам легко переміщуватися всередині ЄС.

Для мінімізації цієї небезпеки Європейському Союзу необхідно розробити всеохоплюючу Стратегію протидії радикалізації та екстремізму серед іммігрантів. Вона має стати невід'ємною складовою загальноєвропейської міграційної політики. Окремо слід посилити обмін розвідувальними даними між поліцією та спецслужбами різних країн ЄС з метою своєчасного виявлення та нейтралізації терористичних клітин на ранніх стадіях.

Поряд з цим, не менш дієвим механізмом є покращення інтеграції представників мусульманських громад, формування у них відчуття приналежності до країн та спільнот, в яких вони опинилися. Саме соціальна ізоляваність, відсутність життєвих перспектив штовхають частину маргіналізованих іммігрантів до радикальних угруповань.

Тому Євросоюз має активно стимулювати країни-члени надавати більше можливостей для мусульманських громад - у сфері освіти, працевлаштування, отримання житла, створення релігійних та культурних центрів. Ці заходи допоможуть краще адаптуватися прибулим та запобігатимуть їх маргіналізації і радикалізації.

Іншим викликом, пов'язаним з майбутніми міграційними процесами до ЄС, є загрози громадському здоров'ю через поширення різноманітних хвороб серед прибулого населення. Йдеться передусім про інфекційні захворювання, поширені в Африці, Азії та Латинській Америці, які є рідкісними в Європі. Це малярія, жовта лихоманка, черевний тиф, холера, денге та інші тропічні хвороби.

Відповідно, Євросоюз має посилити санітарний контроль на зовнішніх кордонах, аби запобігти потраплянню носіїв екзотичних хвороб на територію ЄС. Тут потрібна тісна координація та обмін інформацією між прикордонними та митними службами різних країн-членів. Окремого значення це набуває у контексті можливого повернення до Європи масових епідемій на кшталт Covid-19.

Також ЄС має виділяти додаткові кошти на підтримку систем охорони здоров'я в країнах з найбільшою кількістю прибулих мігрантів та біженців. Адже саме там існують найвищі ризики спалахів інфекційних хвороб через антисанітарію та скупченість великих мас людей на обмеженій території таборів і центрів тимчасового розміщення шукачів притулку. Превентивні заходи дозволять запобігти неконтрольованому поширенню небезпечних хвороб як серед самих мігрантів, так і серед місцевого населення.

Ще одним важливим аспектом є проблема асиміляції та збереження національної і культурної ідентичності країн ЄС в умовах прогнозованої інтенсифікації потоків міграції. За оцінками фахівців, надмірна концентрація іммігрантських громад в окремих регіонах та відсутність їх інтеграції в суспільство несе загрози поступової втрати власної культурної самобутності для європейських народів. На цю небезпеку регулярно вказують праві популістичні політичні сили.

Для її подолання країни ЄС мають не лише обмежувати та ретельно регулювати обсяги і темпи залучення іммігрантів. Вкрай важливим є також впровадження дієвих програм адаптації і соціалізації тих мігрантів, які вже знаходяться на території Євросоюзу. Зокрема, через викладання європейських мов, навчання звичаям та особливостям місцевої культури, заохочення соціальних контактів з представниками корінного населення тощо.

Ефективна реалізація таких заходів має на меті досягти балансу, за якого іммігранти засвоюють базові цінності та норми суспільства країни перебування, але водночас зберігають основні маркери власної національної чи релігійної ідентичності. Саме на основі поваги до культурного розмаїття можливе досягнення соціальної злагоди та стійкого розвитку мультикультурного середовища як на рівні окремих країн ЄС, так і Європейського Союзу загалом.

Ще одним важливим аспектом є питання майбутнього ринку праці та робочої сили в умовах активізації глобальних міграційних потоків до Європи.

З одного боку, прогнозоване зростання пропозиції робочої сили з боку іммігрантів та біженців створює певні ризики для місцевих працівників. Адже надлишок робочих рук може призвести до зниження заробітних плат та погіршення умов праці для європейців на тлі зростання конкуренції на ринку праці.

Втім, з іншого боку, залучення мігрантів дозволить заповнити ніші та "вузькі місця" в окремих секторах економіки країн ЄС. Насамперед - у сфері ІТ, інженерії, наукових досліджень, де відчувається хронічна нестача кваліфікованих кадрів внаслідок старіння і скорочення чисельності корінного

населення. Тож міграційні потоки фахівців з цих галузей мають стимулюватися.

Для мінімізації можливих негативних наслідків зростання пропозиції робочої сили, ЄС має запровадити комплекс регуляторних та соціальних заходів. Зокрема, встановити квоти та обмеження на залучення іноземців до окремих секторів економіки, де вже спостерігається високий рівень безробіття серед громадян ЄС. А також збільшити обсяги цільових програм перекваліфікації та підвищення освітнього і кваліфікаційного рівня саме європейців для забезпечення їх конкурентоспроможності та зайнятості на тлі зростання імміграції з-за меж ЄС.

Таким чином, виважене та гнучке регулювання міграційних потоків має поєднуватися з активною соціальною політикою на ринку праці для громадян країн ЄС. Саме здатність забезпечити їх зайнятість та гідний рівень оплати праці в умовах посилення глобальної конкуренції за робочі місця визначатиме стабільність та соціально-економічний розвиток Європейського Союзу у довгостроковій перспективі.

Ще одним важливим наслідком активізації міграції буде посилення соціокультурного розмаїття та багатоетнічності європейських суспільств. Згідно прогнозів, частка населення іммігрантського походження в окремих країнах ЄС може сягати 30-40% наприкінці наступного десятиріччя.

Це ставить перед Євросоюзом завдання адаптувати моделі соціальної, культурної та освітньої політики до умов мультикультурного середовища. Зокрема, потрібно буде забезпечити належне представництво інтересів етнічних меншин у representative органах влади, розширити можливості для вивчення рідних мов та збереження культурної самобутності різних діаспор поряд із пріоритетністю державних європейських мов.

Також доведеться переглянути зміст шкільних та університетських програм з метою формування толерантного ставлення до представників інших національностей та релігій, подолання расових та етнічних стереотипів. Адже саме молодь є рушійною силою прогресу та змін у будь-якому суспільстві.

Успішне подолання викликів мультикультурності буде визначати соціально-політичну стабільність та згуртованість як окремих країн-членів, так і всього об'єднаної Європи. Гасла популістів про "загрозу втрати національної ідентичності" мають бути відкинуті на користь прагматичних підходів, що базуються на європейських гуманістичних цінностях свободи, рівності, братерства та солідарності.

Висновки до розділу 3

Європейський Союз поступово спрощує візовий режим для громадян України в рамках Плану дій з візової лібералізації, проте повне скасування віз все ще не відбулося через низку нерозв'язаних питань. Політика ЄС зосереджена переважно на запобіганні нелегальній міграції з України, зокрема шляхом посилення прикордонного контролю, реадмісії нелегальних мігрантів, а також запровадження жорстких штрафних санкцій для перевізників.

Водночас, ЄС надає експертну та фінансову підтримку Україні з метою адаптації її міграційного законодавства до європейських норм в таких сферах як притулок, управління кордонами, боротьба з нелегальною міграцією, трудова міграція. З боку України спостерігається повільний прогрес в реформуванні відповідних інституцій та прийнятті необхідних законів через брак політичної волі.

Зважаючи на масштаби трудової міграції з України, ЄС зацікавлений у регулюванні цих потоків шляхом укладання угод про спрощення видачі робочих віз в обмін на реадмісію нелегальних мігрантів. Втім, прогрес

перемовин з цього питання досі обмежених. З боку ЄС також існує стурбованість щодо торгівлі людьми з метою трудової експлуатації.

Отже, міграційна політика ЄС щодо України має декілька вимірів: спрощення візового режиму в обмін на посилення міграційного контролю; адаптація законодавства України до європейських норм; регулювання трудової міграції на взаємовигідних умовах. В цілому, ймовірна подальша лібералізація міграційних процесів між Україною та ЄС за умови ефективного виконання Україною своїх зобов'язань.

Європейський Союз стоїть перед викликом ефективного регулювання міграційних потоків в умовах кризи системи надання притулку, старіння населення та нестачі робочої сили за окремими спеціальностями.

Очікується посилення регулювання трудової міграції шляхом розширення списку спеціальностей з дефіцитом кваліфікованих кадрів, для роботи за якими потрібен дозвіл, а також ускладнення процедур працевлаштування мігрантів з метою захисту внутрішніх ринків праці.

Країни-члени ЄС, імовірно, домовляться про додаткові обмеження на отримання статусу біженця для мігрантів з певних країн з низьким рівнем визнання притулку. Це дозволить пришвидшити процедуру депортації відмовників та розвантажити системи надання притулку.

Разом з тим, очікується лібералізація допуску мігрантів за тимчасовими робочими візами для задоволення попиту економіки ЄС на робочу силу в умовах старіння населення. Програми тимчасової трудової міграції можуть бути розширені на країни Східного партнерства, зокрема Україну та Молдову.

В цілому, ЄС рухається в напрямку таргетування міграційних потоків відповідно до економічних потреб, при одночасному посиленні боротьби з нелегальною міграцією та зловживаннями системою притулку. Міграційна

політика стане більш вибірковою, прагматичною та орієнтованою на захист національних інтересів країн ЄС.

Експерти прогнозують зростання міграції до Європи в найближчі 10 років внаслідок низки чинників: демографічного тиску в країнах Африки та Азії, політичної нестабільності в регіоні Близького Сходу та Північної Африки, екологічних та кліматичних змін.

Очікується, що основними країнами походження мігрантів залишаться Сирія, Афганістан, Ірак, Еритрея, Нігерія, Бангладеш, Пакистан через триваючі військові конфлікти та політичні репресії в цих країнах.

Водночас, прогнозується скорочення обсягів законної трудової міграції з країн Східної Європи, зокрема України та Молдови, внаслідок демографічної кризи та старіння населення в цих країнах.

Щодо основних країн призначення, то більшість мігрантів продовжуватиме прямувати до економічно розвинених держав Західної та Північної Європи, зокрема Німеччини, Франції, Швеції, Австрії. Разом з тим, країни Південної Європи - Іспанія, Італія, Греція - ймовірно залишаться транзитними маршрутами для нелегальної міграції через своє географічне розташування.

Отже, європейські країни мають готуватися до зростання міграційного тиску в найближчому майбутньому, зокрема посилюючи охорону зовнішніх кордонів ЄС, оптимізуючи системи надання притулку, а також розширюючи можливості легального працевлаштування мігрантів з метою задоволення попиту економіки на робочу силу.

ВИСНОВКИ

Міграційні процеси є закономірним і неминучим явищем в історичному розвитку людства. Вони виконують низку важливих функцій - оптимізація розподілу трудових ресурсів, зниження демографічного тиску, поширення культурних надбань. В рамках Європейського Союзу міграційні потоки значною мірою зрегульовані, проте потребують постійного моніторингу та вдосконалення механізмів управління з огляду на динамічні зміни ситуації.

Міграція на територію сучасного ЄС має глибоке історичне коріння. З часом на неї впливали такі події, як зміна державних кордонів, військові конфлікти, економічні піднесення і кризи. Зокрема, після Другої світової війни посилювався потік трудових мігрантів до економічно розвинутих країн Західної Європи. В подальшому велику роль відіграла глобалізація, розширення ЄС, геополітична нестабільність в сусідніх регіонах. Ці чинники значно динамізували міграційні процеси в європейському просторі.

Міграція в межах та до країн ЄС здійснюється в різних формах - внутрішня і зовнішня, легальна і нелегальна, примусова і добровільна, трудова, сімейна тощо. Крім того, існують різноманітні напрями міграційних потоків як всередині ЄС, так і з інших регіонів світу. Це створює об'єктивну необхідність збалансованого регулювання міграції на рівні як окремих держав-членів, так і ЄС загалом.

Правове регулювання міграційних питань у ЄС здійснюється на базі низки базових договорів, що встановлюють загальноєвропейські принципи та підходи; директив та регламентів щодо питань віз, притулку, легальної і нелегальної міграції; а також національних законодавств держав-членів. Врегульовується широке коло питань: порядок перетинання кордонів, видача віз і дозволів на роботу, умови надання притулку, можливості довготривалого перебування, сімейне возз'єднання тощо.

Масові міграційні процеси містять як потенційні вигоди, так і виклики для країн ЄС. З одного боку, вони сприяють економічному зростанню,

заповненню дефіциту робочої сили в умовах старіння населення, культурному обміну. З іншого боку, міграція породжує соціальну напругу, ризики тероризму та злочинності, додаткове навантаження на системи соціального захисту і бюджети. Тому країни ЄС прагнуть виробити виважені, науково обґрунтовані підходи до управління міграцією, що базуються на реальних потребах ринків праці та соціокультурних викликах.

Спричинені масовою міграцією соціально-економічні проблеми охоплюють широке коло питань. Це забезпечення житлом, освітою, медичним обслуговуванням, соціальна адаптація прибулих, дотримання прав людини, виклики для культурної ідентичності, ризики терористичних актів і зростання злочинності, конкуренція на ринках праці. Для комплексного вирішення цих проблем ЄС розробляє багаторівневі стратегії інтеграції мігрантів, що поєднують європейські цінності, прагматичні економічні міркування та безпекові інтереси.

Міграційні потоки в країнах ЄС на сучасному етапі характеризуються масштабністю, різноманітністю напрямів та видів міграції. Наявні як значні обсяги внутрішньої мобільності громадян ЄС між державами-членами, так і суттєві потоки зовнішньої міграції з третіх країн. Це обумовлює необхідність налагодження ефективного управління міграційними процесами на пан'європейському та національних рівнях.

Інституційне регулювання міграції в ЄС відбувається як через наднаціональні структури (Єврокомісія, Європарламент, Рада ЄС), так і національні органи виконавчої влади та спеціалізовані установи держав-членів. Між ними налагоджено тісну координацію та обмін інформацією. Це дає змогу оптимально поєднувати спільні європейські підходи з урахуванням національних особливостей окремих країн.

Для ефективного реагування на сучасні міграційні виклики Євросоюз вдається до широкого арсеналу механізмів, що включають як превентивні, так і оперативні заходи. Основні з них: посилення охорони зовнішніх кордонів, боротьба з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, реформування систем

надання притулку, тісна співпраця з країнами походження та транзиту мігрантів, політика інтеграції та натуралізації іммігрантів тощо. Комплексне поєднання таких механізмів дає змогу краще контролювати міграційну ситуацію.

Отже, через наростання геополітичної напруженості у світі, зокрема продовження військових конфліктів в Україні, на Близькому Сході та в Африці, а також посилення негативних наслідків зміни клімату, існують всі підстави очікувати нової масштабної хвилі біженців та нелегальних мігрантів до країн Євросоюзу в найближчій перспективі. Це вимагатиме від ЄС ефективного та консолідованого реагування - посилення охорони зовнішніх кордонів, вдосконалення процедур реєстрації та розподілу прибулих, нарощування допомоги країнам-донорам мігрантів, виділення достатніх ресурсів для гуманітарної підтримки на національному та пан'європейському рівнях. Здатність ЄС успішно подолати нову міграційну кризу стане серйозним випробуванням єдності та солідарності Європейського проекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Підручник	Фулей Т. І. Сучасна європейська міграційна політика: механізми регулювання та напрями реформування : монографія. Рівне : НУВГП, 2018. 503 с.
Навчальний посібник	Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2021. 304 с.
Стаття	Ситник О. Інституційні механізми подолання міграційної кризи в ЄС. Політикус. 2018. № 1. С. 80-84.
Web-сайт	
Оригінальне зарубіжне видання	Wolffhardt, A., Conte C., Huddleston T. (2019). The European Benchmark for Refugee Integration: A Comparative Analysis of the National Integration Evaluation Mechanism in 14 EU Countries. Publications Office of the European Union.
Web-сайт	European Commission Migration Statistics: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en
Web-сайт	IOM World Migration Report 2022: https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022-1
Web-сайт	OECD International Migration Outlook 2021: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2021_29f23e9d-en
Підручник	Труш М.О. Роль міграційної кризи у перегляді принципів формування міграційної політики Європейського Союзу. Науковий вісник ІМВ. 2018. № 9-10. С. 64-71.
Підручник	Юрійчук І. Європейська міграційна криза та її вплив на зміну моделі управління Європейським Союзом / Ігор Юрійчук // Стратегічні пріоритети. – 2018. – № 2(47). – С. 61-69..
Підручник	Розумний М. Міграційна політика Європейського Союзу: політологічний аналіз: дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Розумний Микола Миколайович. – Київ, 2016. – 250 с
Підручник	Потехін О. В. Європейський Союз: міграційна політика та основні напрями співпраці в галузі юстиції та внутрішніх справ : підручник / О. В. Потехін. – К.: Конус-Ю, 2011. – 384 с.
Підручник	Грицяк І. А. Міграційна політика Європейського Союзу: виклики та уроки для України / І.А. Грицяк // Україна—Європа—Світ. – 2018. – №21. – С. 49–62.
Підручник	Журавський В. С. Врегулювання міграційної кризи в Європейському Союзі / В.

	С. Журавський // Наук. праці [Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили]. Сер. : Політологія. - 2016. - Т. 266, Вип. 254. - С. 69-73.
Оригінальне зарубіжне видання	Geddes, A., Vera Espinoza, M., Hargrave, K., & Lees, L. (2019). The migration state in the global south: nationalizing, developmental, and neoliberal models of migration management. <i>Migration and development</i> , 8(3), 353-376.
Оригінальне зарубіжне видання	Carrera S., Lannoo K. (2018). We're in this boat together: Time for a Migration Union. <i>CEPS Policy Insights</i> , (18).
Оригінальне зарубіжне видання	Balch, A., & Balabanova, E. (2016). Ethics, politics and migration: Public debates on the free movement of Romanians and Bulgarians in the UK, 2006–2013. <i>Politics</i> , 36(1), 19-35.
Оригінальне зарубіжне видання	Arango, J., Jachimowicz, M., & Moualhi, D. (2018). ENP countries on their way to EU skilled migration pressure?. <i>Migration and Development</i> , 7(2), 221-238.
Оригінальне зарубіжне видання	Ambrosini, M. (2017). Why irregular migrants arrive and remain: the role of intermediaries. <i>Journal of Ethnic and Migration Studies</i> , 43(11), 1813-1830.
Оригінальне зарубіжне видання	Zetter, R. (2015). Protection in crisis: Forced migration and protection in a global era. Migration Policy Institute.
Оригінальне зарубіжне видання	Zanker, F. (2019). Managing or restricting movement? Diverging approaches of African and European migration governance. <i>Comparative Migration Studies</i> , 7(1), 1-16.
Оригінальне зарубіжне видання	Triandafyllidou, A. (Ed.). (2018). <i>Handbook of migration and globalisation</i> . Edward Elgar Publishing.
Оригінальне зарубіжне видання	Sandıklı, A., & Bilgili, Ö. (2018). Syrian refugees in Turkey: multifaceted challenges, diverse players and ambiguous policies. <i>Mediterranean Politics</i> , 23(3), 297-317.
Стаття	Сташук В. Європейський Союз і міграційна криза: причини, наслідки, шляхи виходу. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. 2018. Вип 29. С. 99-108.
Стаття	Розумний М. Міграційна політика Європейського Союзу в умовах системної кризи. Грані. 2017. No 5. С. 49-54.
Web-сайт	UNHCR Operational Data Portal: https://data2.unhcr.org/en/situations

Оригінальне зарубіжне видання	Koser, K., & Martin, S. (2011). The migration-displacement nexus patterns, processes, and policies. Berghahn Books.
Оригінальне зарубіжне видання	Karolewski, I. P., & Cross, M. K. D. (2017). The EU migration crisis and border security: Agency, politics and security. Routledge.
Оригінальне зарубіжне видання	Huysmans, J. (2000). The European Union and the securitization of migration. JCMS: Journal of Common Market Studies, 38(5), 751-777.
Оригінальне зарубіжне видання	Hatton T. J. (2016). Immigration, public opinion and the recession in Europe. Economic Policy, 31(86), 205-246.
Оригінальне зарубіжне видання	Guild, E., Costello, C., Garlick, M., Moreno-Lax, V., & Carrera, S. (2015). Enhancing the Common European Asylum System and Alternatives to Dublin. CEPS Paper in Liberty and Security in Europe, (83).
Web-сайт	
Оригінальне зарубіжне видання	Fargues, P. (2014). Immigration Policy in Europe-The Case for a New Paradigm. MPC Policy Brief, 2014/01.
Оригінальне зарубіжне видання	Crawley, H., & Skleparis, D. (2018). Refugees, migrants, neither, both: categorical fetishism and the politics of bounding in Europe's 'migration crisis'. Journal of Ethnic and Migration Studies, 44(1), 48-64.
Енциклопедія	Енциклопедія міжнародного права: в 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2014. Т. 3: Міжнародне економічне право і право міжнародної безпеки. 848 с.
Web-сайт	ACNUR Global Trends Forced Displacement 2021: https://www.acnur.org/60d1407447
Web-сайт	Eurostat Asylum Statistics: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics
Web-сайт	European Commission Communication on Eastern Mediterranean Route: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-09/communication_on_new_pact_on_migration_and_asylum.pdf
Web-сайт	IOM Mixed Migration Flows in the Mediterranean:

	https://mixedmigration.org/regions/mediterranean/
Web-сайт	UNHCR Factsheet on the EU Situation: https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/EU%20factsheet%20August%202021.pdf
Web-сайт	World Bank Report Groundswell Part 2 : https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36248
Web-сайт	European Migration Network, Latest Migration Statistics: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/00_eu_inform1_migr_stats_en.pdf
Web-сайт	European Council on Refugees and Exiles, Statistics on Asylum in Europe: https://ecre.org/wp-content/uploads/2021/04/Statistics-Brief-4.pdf